

248

IETS OVER DEN NACHTELIJKEN VEILIGHEIDSDIENST EN HET NACHTGEVECHT.

(Vervolg en slot van N°. 4, bladz. 224.)

II.

HET NACHTGEVECHT.

Het is minder mijn doel, in dit hoofdstuk eenige uitgewerkte voorbeelden te geven van bekende nachtgevechten, welke beschrijving men vindt in werken, die in de meeste korpsbibliotheken zijn opgenomen, dan wel eenige algemeene beschouwingen omtrent dit gevecht te leveren, geput uit de werken der voornaamste schrijvers over dit onderwerp.

Reeds dadelijk zij op den voorgrond gesteld, dat het nachtgevecht eene afzonderlijke beoefening vereischt en, bij gebreke daarvan, — studie.

Die beoefening nu, op niet al te kleine schaal, kan slechts geschieden bij gelegenheid der groote manoeuvres. Op kleine schaal vinden die oefeningen bij ons reeds plaats bij de fortmanoeuvres. Ook omdat die fortmanoeuvres eigenlijk tot den vestingoorlog behooren en dus niet in ons kader passen, laat ik ze hier buiten beschouwing.

Ons *Voorschrift tot het houden van groote manoeuvres* spreekt met geen enkel woord over nachtelijke oefeningen. Nu is het niet te ontveinzen, dat het houden van nachtelijke oefeningen op eenigszins groote schaal bij gelegenheid dier manoeuvres groote bezwaren oplevert. Elk bataljon betreft dan ééns, hoogstens tweemaal een bivak en zet geregelde voorposten uit. De rest wordt doorgaans *eng*, doch nimmer *geconcentreerd* gekantonneerd (§ 91 van ons *Voorschrift op den velddienst* heeft natuurlijk slechts op oorlogstoestanden betrekking).

Die kantonnering is dus ook al een bezwaar voor het houden dier oefeningen, waartoe men slechts kan overgaan, wanneer beide partijen geconcentreerd gekantonneerd of gebivakkeerd zijn. Doch ook dan nog zou men, wegens den grooten overlast, die daardoor den bewoners wordt aangedaan, van den aanval en verdediging van bewoonde oorden moeten afzien, en stuit men bovendien nog op het bezwaar van het toebrengen van schade

aan bebouwde gronden, die wel den volgenden morgen *geconstateerd*, doch niet *gecontroleerd* kan worden.

Iets zou echter in deze richting wel gedaan kunnen worden, bijv. eene enkele maal een bataljon, dat 's nachts om 2 of 3 uur uit zijn kwartier afmarcheert, te bestemmen om de voorposten der tegenpartij te overvallen, dan wel de partij, die den volgenden dag aanvallend moet te werk gaan, in de gelegenheid te stellen reeds bij nacht op marsch te gaan, ten einde haar bij het aanbreken van den dag vóór de stelling der tegenpartij te doen verschijnen.

Ook elders stuit men op dezelfde bezwaren, om in vreedstijd dergelijke oefeningen op eenigszins groote schaal te houden. Althans VON WIDDERN, in zijn reeds aangehaald werk, deelt ons mede dat hij in zijn geheelen diensttijd — hij is luitenant-kolonel bij de Duitsche infanterie en telt dus zeker minstens 30 dienstjaren — het slechts eens heeft bijgewoond bij eene manoeuvre, dat de aanvallende partij des nachts opbrak en bij het aanbreken van den dag met al de beschikbare troepen de tegenpartij aanviel, en daarbij het grootste succes had.

Bij de laatste groote manoeuvres van het IXde legerkorps in September 1890 in *Sleeswijk*, is eene groote nachtelijke oefening gehouden, die door den Duitschen Keizer en den chef van den generalen staf werd bijgewoond. Zij bestond in eene bestorming der oude *Duppeler schansen*, tegen het aanbreken van den dag.

Van de zijde des verdedigers, werd van electricisch licht gebruik gemaakt, doch in weerwil daarvan werd de bestorming als gelukt beschouwd. In de *Illustrated London News* van 20 September 1890 vindt men eene korte beschrijving met illustratie van dit nachtgevecht.

Niemand zal voorzeker het groote nut eener dergelijke oefening ontkennen, al ware het dan ook maar, dat ieder éénmaal in zijn diensttijd zulk eene oefening bijwoonde.

Onze Indische krijgsgeschiedenis levert tal van voorbeelden op, dat men bij het aanbreken van den dag den vijand overviel en meestal met succes. Daar leert men het in de practijk!

In het laatst van 1884, dus kort vóór het ontruimen onzer zuiderlinie in *Atjeh*, werden herhaaldelijk des nachts vivres en materialen van uit *Anagaloeng* naar de zuidelijker gelegen posten vervoerd, onder bedekking van slechts één compagnie infanterie, terwijl men des daags voor die transporten minstens met één bataljon infanterie en één sectie veldartillerie uitrukte.

Ons echter blijft niet veel anders over dan vlijtige beoefening van den nachtelijken veiligheidsdienst en grondige studie der *nachttactiek*, want routine er in kunnen we niet verkrijgen. De overigens zoo nuttige krijgsspeloefeningen leenen er zich in het geheel niet — de groote manoeuvres slechts gedeeltelijk toe. De *nachttactiek*, om dit woord te blijven gebruiken, kan men dus in hoofdzaak slechts theoretisch beoefenen.

»Daarom is het'' zooals VON WIDDERN zegt (1), »zeer noodig, dat we ons die theoretische kennis uit de krijgsgeschiedenis zelve eigen maken. Bij vele andere tactische vraagstukken kan de krijgsgeschiedenis slechts onder voorbehoud als leermeesteres dienen. De vechtwijze der verschillende wapens en hunne tactiek zijn, door de groote vorderingen der wapentechniek, in de laatste jaren zóózeer gewijzigd geworden, dat de tactische ervaring, opgedaan in gevechten, welke nauwlijks 20 jaren achter ons liggen, thans niet meer toegepast kan worden.

»Dit is echter niet het geval met de nachttactiek. SUWAROW zoude, wanneer hij *thans* op klaarlichten dag zijne troepen ten aanval moest geleiden, hen niet meer kunnen toeroepen, dat de kogel dom, maar de bajonet alleen verstandig is.

»Bij den nachtelijken strijd heeft de aanvaller, althans in den bewegingsoorlog, artillerievuur in het geheel niet en infanterievuur slechts dan te wachten, wanneer hij in de onmiddellijke nabijheid van den vijand is. Doch ook dan nog zullen zijne verliezen aan dooden en gewonden naar verhouding gering zijn. In het nachtgevecht blijven SUWAROW's woorden waar en zullen steeds van kracht blijven, ook bij de meest verfijnde volmaaktheid (*raffinirtesten Vervollkommnung*) der vuurwapenen. Daarom kan men, ook nog heden, bij de studie van het nachtgevecht zijn voordeel doen met de ervaring, daaromtrent opgedaan in den tijd van FREDERIK DEN GROOTE en NAPOLEON I."

Nachtgevechten kunnen zijn zelfstandig, dan wel inleiding of voortzetting van een daggevecht. Zoo was onder andere de in het vorige hoofdstuk reeds vermelde aanval der Turken op de groote *Yaghnia*, 1 October 1877, een zelfstandig nachtgevecht; — de overvaling bij *Hochkirch* in October 1758 de inleiding (al bleef het dan ook van de zijde van *Daun* daarbij) — de strijd bij *Laon* in den avond van den 9den Maart 1814 de voortzetting van een daggevecht.

Behalve dat de nacht meermalen de ondernemingen van partijgangers begunstigde, kwamen kleine nachtelijke gevechten te allen tijde veel voor in den vesting- en kleinen oorlog. Vooral de oorlog van 1870/71 was rijk aan kleinere en grootere nachtgevechten, waarvan in vele korpsgeschiedenissen zeer leerzame details te vinden zijn. Dergelijke gevechten zullen voorzeker voortaan nog veel meer dan toen voorkomen.

Voorbeelden van groote, zelfstandige nachtgevechten in den bewegingsoorlog levert de nieuwe krijgsgeschiedenis tot dusverre schaars op. Een der meest bekende is het gevecht bij *Podol* in den nacht van den 26sten op den 27sten Juni 1866, waar ongeveer 4000 Pruisen tegen 6000 Oostenrijkers streden.

(1) *Das Nachtgefecht*, u. s. w., S. 3—5.

Doch meer dan ooit zullen voortaan nachtgevechten als inleiding tot — of voortzetting van den strijd voorkomen, bijv. om zich vóór den eigenlijken strijd meester te maken van belangrijke punten, zooals onder andere de aanvankelijk gelukte aanval der Turken in den nacht van den 16den op den 17den September 1877 op de *St. Nikolaas-schans*, door de Russen opgericht op een heuvel, ongeveer 1000 M. ten zuiden van den *Shipka-pas*, tusschen dezen en het dorp *Shipka*; (1) — om den vijand vóór te zijn in den aanval; — na onbeslisten strijd over dag; — tot herneming van gedurende den dag verloren gegane belangrijke punten, zooals bijv. de aanvallen op *Frahier* en *Chenebier* door de Duitschers in den nacht van den 16den op den 17den Januari 1871 (*slag bij de Lisaine*); — bij aanvallen op achterhoeden, enz.

Nachtgevechten zijn en blijven steeds aan bepaalde regelen gebonden, waarvan de voornaamste zijn: orde, stilte, gesloten blijven en niet vuren dan op bevel. Nog minder dan bij daggevechten kan men van die regelen straffeloos afwijken. Wanorde bij dag bijv. kan meestal nog hersteld worden, doch bij nacht geeft zij, vooral bij jonge soldaten, doorgaans aanleiding tot eene paniek.

Zeer terecht zegt dan ook X in zijn zeer lezenswaardig en nuttige wenken bevattend artikel in het *Indisch Militair Tijdschrift* (2), zeer eigenaardig »Nachtactiek» geheeten, — »dat het hoog tijd wordt, de nachtactiek niet langer als eene gewijzigde dagtactiek te beschouwen, maar haar daarentegen eene belangrijke, zelfstandige plaats in de krijgswetenschap toe te kennen.»

Behalve in officieele voorschriften en instructiën wordt dan ook, met het oog op *le temps qui court*, in de meeste nieuwere leerboeken der tactiek, veel meer aandacht dan vroeger aan het nachtgevecht gewijd.

Vreemd genoeg echter vond ik in de Russische reglementen niets vermeld omtrent nachtgevechten of nachtelijke oefeningen (3). Wel spreekt de generaal DRAGOMIROV er over, in zijnen in het Duitsch vertaalden *Leitfaden für die Vorbereitung der russischen Truppen zum Kampf*.

Hij zegt daarin onder andere, dat bij een nachtelijken aanval de groepen dicht aaneengesloten en op zeer korten afstand door gesloten afdeelingen gevolgd moeten worden, dat men steeds als richtingspunt een zich scherp atteenkend terreinvoorwerp moet kiezen en dat daarom zoogenaamde stikdonkere nachten voor een aanval niet geschikt zijn. Dat, wanneer artillerie en cavalerie aan den strijd deelnemen, deze bij het voorwaarts rukken geheel achteraan moeten zijn en bij het terugtrekken vooraan. Het verdient de voorkeur om den aanval te doen tegen het aanbreken van den dag;

(1) Zie Rustow's Russisch-Turksche oorlog van 1877/78, bewerkt door F. H. BOOGAARD, bladz. 119 en 135.

(2) *Indisch militair Tijdschrift*, jaarg. 1890, N°. 11.

(3) *Reglements der Kaiserlich Russischen Armée*. I Heft. Reglementarische Bestimmungen für das Gefecht der russischen Infanterie. II Heft. Reglement für den Infanterie-Frontdienst. Hannover 1889.

met kleine troepen is het echter beter des nachts den aanval te doen. DRAGOMIROW drukt er op, om vooral den nachtmarsch te beoefenen (1).

Hij spreekt hier van cavalerie en artillerie. Voor zooverre mij bekend, werd slechts bij *Hochkirch* en *Laon* door cavalerie met goed gevolg aan den nachtelijken aanval deelgenomen. Bij *Hochkirch* namen 51 Oostenrijksche en bij *Laon* 59 Pruisische eskadrons deel aan den strijd. Alleen bij *Laon* trad eene Pruisische rijdende batterij op, doch dit was eene uitzondering.

Nu waren, zoowel bij *Hochkirch* als bij *Laon*, de omstandigheden voor een cavalerie-aanval gunstig. Bij *Hochkirch* was het een heldere nacht en bij *Laon* werd het terrein verlicht door de bivakvuren der Franschen en het brandende dorp *Athies*; daarbij was de grond bevroren en lag er eene dunne sneeuwlaag.

Daarentegen mislukte een cavalerie-aanval, in den avond van den slag bij *Gross-Görschen* (2 Mei 1813) door 11 Pruisische eskadrons ondernomen, totaal. Die eskadrons stieten juist op NAPOLEON's beste troepen: de oude garde, terwijl de Keizer zelf zich in de onmiddellijke nabijheid bevond. Ze werden zoodanig door geweer- en kartetsvuur gehavend, dat ze in de grootste wanorde terugtrokken (2).

In het algemeen kan men dus zeggen, dat het gebruik van cavalerie en artillerie bij den nachtelijken aanval tot de uitzonderingen zal behooren.

Evenmin als in de Russische, vond ik in de Oostenrijksche reglementen (3) iets vermeld omtrent nachtelijke ondernemingen. In het Fransche exercitie-reglement is onder den titel: *Opérations de nuit*, een artikel daaraan gewijd bij de behandeling van het gevecht van een bataljon (4). Als hoofdbeginsel staat daarbij op den voorgrond, dat nachtelijke ondernemingen gewoonlijk slechts met kleine troepenafdeelingen moeten worden ondernomen; dat men soms een bataljon en meer daartoe bezigt. Dat echter steeds eene nauwkeurige verkenning moet voorafgaan en de onderbevelhebbers nauwkeurige instructiën ontvangen omtrent de taak, die zij te vervullen hebben, omtrent de terugtochtswegen en de punten, waar verzameld moet worden bij een mislukten aanval.

Bij den aanval moet de gesloten orde bewaard blijven om de troepen in de hand te kunnen houden; er wordt niet gevuurd en vijandelijk vuur evenmin beantwoord, omdat men trachten moet zoo spoedig mogelijk handgemeen te worden met den vijand.

Bij de verdediging moet, in geval van een nachtelijken aanval, ieder

(1) *Nachtmärsche und Nachtgefechte in Russland. Neue Militärische Blätter.* April 1890, S. 323.

(2) *Das Nachtgefecht, u. s. w.,* S. 17 u. 18.

(3) *Exercir-Reglement für die K. K. Fusstruppen.* Wien 1889.

(4) *Règlement sur l'exercice et les manoeuvres de l'infanterie.* Titre IV. Ecole de bataillon. Paris 1889, page 91 et 92.

weten waar hij zich moet opstellen. Zoodra de strijd begonnen is, moeten zoo min mogelijk troepenverplaatsingen plaats hebben en het vuur voornamelijk op de toegangswegen worden gericht.

Wat in het Deutsche exercitie-reglement omtrent dit onderwerp wordt gezegd (1), komt ongeveer op hetzelfde neer. Het is in meer algemeenen zin dan het Fransche voorschrift, doch beperkt de taak van den aanvaller niet alleen tot den bajonetaanval, doch schrijft voor dat ook een kort vuurgevecht, wanneer men in de onmiddellijke nabijheid van den vijand gekomen is, het handgemeen kan voorafgaan.

Bovendien wordt nog in eene afzonderlijke § er op gewezen, hoe men de moeilijkheid om open terrein onder het werkzame vuur des vijands te overschrijden kan ontgaan, door van de duisternis gebruik te maken om den vijand zoo dicht mogelijk te naderen, opdat bij het aanbreken van den dag, de troepen uit de voorste linie onmiddellijk het vuur kunnen openen (2).

De instructie voor de Engelsche infanterie, uitgegeven in 1889, kent den nachtelijken aanval de volgende voordeelen toe (3):

»Nachtelijke aanvallen tasten het moreel van den vijand aan. Eerstens omdat zij hem beletten te rusten, vervolgens omdat zij eene wanorde in zijne gelederen veroorzaken, die des te grooter zal zijn, naarmate men met meer vastberadenheid aanvalt. Een dergelijke, goed gelukte aanval verhoogt daarentegen ten zeerste het moreel van den troep, welke hem heeft durven ondernemen.

»Uit een materieel oogpunt beschouwd, zijn de voordeelen van die aanvalswijze niet minder belangrijk. Zij doet tijd winnen, door de geheele inleiding tot een gevecht te doen vervallen, dat slechts tot de eigenlijke *attaque* beperkt wordt. Het nachtgevecht is bovendien veel minder moorddadig dan het daggevecht, omdat de verdediger niet zijn volle kracht in het vuurgevecht kan ontwikkelen.»

Volgens diezelfde instructie kan een aanvoerder met enige hoop op goeden uitslag een nachtgevecht aangaan onder de volgende omstandigheden:

- 1°. wanneer zijn troep goed geoefend en gedisciplineerd is;
- 2°. wanneer de vijand gebrek aan ondervinding of nalatigheid toont, die zich meestal verraadt door de onachtzame wijze, waarop de veiligheidsdienst bij hem wordt verricht;
- 3°. wanneer de bewoners den aanvaller goed gezind zijn, zoodat men geen gevaar loopt zijne plannen te zien verraden;
- 4°. wanneer de vijandelijke stelling zwak bezet is;
- 5°. wanneer de vijand niet al te ver verwijderd is, zoodat er minder gevaar bestaat dat de aanvallende troepen door elkander raken of gedeeltelijk verdwalen;

(1) *Exercit-Reglement für die Infanterie*. Berlin 1888. II Theil, Das Gefecht, § 76, S. 116.

(2) Idem, § 82, S. 119.

(3) Zie: *Revue militaire de l'étranger*, 1889, N°. 726, page 264; N°. 729, page 483 et suiv.

6°. wanneer zich vóór de vijandelijke positie bosschen of andere terreinvoorwerpen bevinden, waarachter de aanvaller zijne bewegingen kan verbergen.

Van nachtelijke aanvallen moet men daarentegen afzien:

1°. tegenover goed geoefende, gedisciplineerde en ongeschokte vijandelijke troepen;

2°. wanneer de tucht en geoefendheid bij de eigen troepen te wenschen overlaten;

3°. als men niet voldoende ingelicht is omtrent de vijandelijke stelling;

4°. in het algemeen in al die gevallen, waarin de aandacht des vijands te veel op nachtelijke aanvallen gericht is en hij de verrassing verhinderen kan.

We zien hieruit dat de Engelschen, na het groote succes dat ze gehad hebben met hun nachtelijken aanval bij *Tel-el-Kebir*, in hunne voorschriften eene behoorlijke aandacht aan dit onderwerp hebben gewijd.

Laten we thans eens nagaan, wat enkele der nieuwere werken op tactisch gebied omtrent dit onderwerp mededeelen.

Om bij onze naaste bureu te blijven, die ongeveer in denzelfden toestand verkeeren als wij, zij hier medegedeeld, wat de Kapitein DE HEUSCH, in de laatste uitgave zijner hedendaagsche tactiek, over het nachtgevecht zegt.

Vooraf echter iets naders over de *signaleurs-patrouilleurs*, waarover ik reeds in het vorige hoofdstuk sprak en waaromtrent in zijne *Considerations sur la tactique de demain*, onder andere het volgende voorkomt (1):

»Ook al laat men alle overtollige zaken weg, dan nog is het niet mogelijk, den infanterist in alles even bekwaam te maken. De reeds zoo moeilijke patrouilledienst wordt nog zwaarder door het rookzwakke buskruit, dat de behoorlijke waarneming belet. De nachtelijke veiligheidsdienst zal voortaan met nog meer zorg moeten worden waargenomen dan vroeger.»

De schrijver stelt daarom voor om per peloton aan 3 of 4 man eene speciale opleiding te geven in den patrouilledienst en hun, bij gebleken geschiktheid, een distinctief en hoogere soldij te geven. Deze lieden zouden dan bij een gevecht steeds als *éclaireurs* optreden, des nachts den patrouilledienst verrichten en bij nachtelijke ondernemingen de verbinding moeten bewaren tusschen de verschillende colonnes. Zij zouden door middel van stokken met zelflichtende verf bestreken, de standplaatsen der compagnies- en bataljonscommandanten moeten aangeven; of te voren afgesproken zicht- of hoorbare seinen geven, orders overbrengen, enz.

Het denkbeeld is zeker uitstekend, maar hoe die 6 à 8 man per compagnie te krijgen? Uit de miliciens met hunnen reeds zoo korten diensttijd, daar is geen denken aan; en wanneer men in België evengoed in zijn vrijwilligers zit als bij ons, dan zullen deze daar zeker ook wel uitsluitend in de magazijnen, stallen, keukens, bakkerijen, slachterijen werkzaam zijn of aan de waschkuip staan, altemaal plaatsen, waar men niet veel van den patrouilledienst kan leeren.

(1) *La tactique d'aujourd'hui*, etc. p. 209.

In ons Indisch leger had men indertijd bij de inlandsche compagnieën zoogenaamde *infanteristen 1ste klasse*, die als distinctief eene lichtblauwe chevron op den rechterbovenarm hadden en meer soldij ontvingen. Zij waren nu juist niet speciaal geoefend in het bovenstaande: het waren goede schutters en oppassende soldaten, die minstens 6 jaren gediend hadden. Van hen zouden zulke *patrouilleurs* te maken zijn en wel uitstekende, want de aanleg daartoe is bij elken inlander te vinden. Maar aan de mogelijkheid om in ons leger, en ik durf wel haast zeggen ook in het Belgische, eene dergelijke categorie van soldaten te verkrijgen — daar twijfel ik sterk aan!

Laat ons thans eens zien, wat onze Belgische kameraad van het nachtgevecht zegt (1).

»Een der middelen, waarvan men bij het offensief met gretigheid gebruik zal moeten maken, is het nachtgevecht, omdat daarbij het overmachtige vuur geheel op den achter- en de bajonet op den voorgrond treedt. Indien de weersgesteldheid of het terrein zelve er zich niet toe leenen, dan zal men toch in ieder geval gebruik moeten maken van het voordeel, dat de nacht oplevert, tot het uitvoeren van alle die inleidende bewegingen, welke eene goede voorbereiding tot den strijd vordert.

»Wanneer het goed geleid en krachtig uitgevoerd wordt, levert het nachtgevecht groote voordeelen op, ten koste van geringe offers.

»Het is boven alles te vreezen voor het *defensief*, waaraan het zijn eenig voordeel ontnemt, terwijl het de wezenlijke waarde verhoogt van het *offensief*: door tot vermetelheid toe te trachten tot eene beslissing te geraken.

»Men zegge niet: het is moeilijk; over een open terrein eene positie aanvallen is ook moeilijk, maar toch oefent men de troepen er in. Vooral in den oorlog verkrijgt men met gewone middelen slechts gewone resultaten; slechts dan zal men buitengewone verkrijgen, wanneer men in geestkracht en volharding boven zijn tegenstander uitmunt.

»Het is voorzeker niet gemakkelijk om van af het aanbreken van den dag te marcheeren, dan te vechten tot het vallen van den avond en 's nachts weer vooruit te gaan, — maar hij, die dit zal kunnen doen, is zijn tegenstander de baas. Dat heeft BONAPARTE in Italië bewezen.

»Meer dan ooit zal men gebruik maken van de voordeelen, die het nachtgevecht aanbiedt, doch in ieder geval zal men gedurende den nacht alle voorbereidende maatregelen nemen, om bij het aanbreken van den dag den strijd te kunnen beginnen.

»Wij verkeeren in een bijzonderen toestand, — en wat nu volgt, gaat ook ons, Nederlanders, aan — »die ons leger de verplichting oplegt, meer misschien nog dan eenig ander, zich in het nachtgevecht en het uitvoeren van nachtelijke ondernemingen te bekwamen, hoe inspannend en vermoeiend dergelijke oefeningen dan ook mogen zijn.

»Wij zullen waarschijnlijk eene sterke, goed ingerichte defensief-stelling

(1) *La tactique d'aujourd'hui*, etc. p. 219 et suiv.

innemen. Een aanvaller nu zal er het grootste belang bij hebben, om ons door nachtelijke aanvallen daaruit te verdrijven, ten einde verbazende verliezen te ontgaan. Ook indien wij op zeker oogenblik genoodzaakt waren, onze verdediging te beperken tot het geretrancheerde kamp van *Antwerpen*, dan nog zoude het mobiele leger van dat kamp en eventueel een gedeelte van ons veldleger, zoolang mogelijk verdedigende stellingen moeten innemen, voorwaarts van de buitenste linie van defensie gelegen.

»Men moet altijd in het oog houden, dat de volle kracht van een insluitend leger zich eerst dan kan doen gevoelen, wanneer de verschillende samenstellende deelen elkander de hand gereikt en den kring gesloten hebben. Zoolang dit laatste niet het geval is, kan men met goed gevolg opereeren tegen de flanken der afzonderlijke, nog in opmarsch zijnde korpsen. Vooral nachtelijke aanvallen zullen in dat tijdperk goede resultaten opleveren en zulks te eerder, omdat onze troepen op voor hen bekend terrein ageeren.

»Is de insluiting eenmaal voltooid, dan moeten nachtelijke ondernemingen tegen de aanvalswerken van den belegeraar als het ware aan de orde van den dag zijn. Aanhoudend moet men trachten die werken te vernielen, den voortgang ervan te beletten, enz.

»Men ziet dus, dat ons leger in nachtelijke ondernemingen een krachtig weermiddel heeft en dat wij er ons in moeten oefenen.

»Doch behalve in den positie-oorlog, doen zich ook in den bewegings-oorlog herhaaldelijk omstandigheden voor, waarin men tot een nachtgevecht zijne toevlucht zal moeten nemen, bijvoorbeeld wanneer men na een marsch tot iederen prijs verdrijven moet, wat men vóór zich heeft.

»Dit was onder andere het geval te *Podol* en *Gitschin* in den Boheemschen veldtocht van 1866.

»Wanneer men een veldslag of gevecht afbreekt, omdat men tegen een nachtelijken strijd opziet, dan geeft men een bijna geslagen vijand gelegenheid zich te herstellen (*Ligny—Waterloo; Vionville—St. Privat*).

»Soms verkeert men in zulk een neteligen toestand, dat slechts een met kracht en stoutmoedigheid ondernomen nachtelijke aanval redding kan verschaffen. Dit was onder andere bij de Duitschers het geval, den tweeden dag van den slag aan de *Lisaine* (16 Januari 1871), toen om 8 uur des avonds von WERDER aan den Generaal KELLER order gaf om *Frahier* en *Chenebier*, die in handen der Franschen gevallen waren, te hernemen.

»Het was een ijskoude en sombere winternacht, toen de daarvoor aangewezen Badensche troepen op marsch gingen. Om 4½ uur des morgens nam de strijd een aanvang en na een afwisselend gevecht werd *Chenebier* niet hernomen, doch *Chagey* en het daarbij gelegen bosch bezet. Elke poging der Franschen, om op dit belangrijke punt van het slagveld het offensief weder te hernemen, leed schipbreuk en tot aan hun terugtocht werden ze daar tegengehouden.

»Bij de insluiting van *Metz* werd na een hardnekkigen strijd gedurende den avond, des nachts *Servigny* door het 3de Fransche korps genomen en het was wederom gedurende dien nacht, dat de Duitschers dit belangrijke punt hunner insluitingslinie hernamen (*slag bij Noisseville*, 31 Augustus 1870).

»Den 13den November 1882 nam de Engelsche Generaal WOLSELEY tegen het aanbreken van den dag zonder slag of stoot de sterke positie bij *Tel-el-Kebir*, die door 30.000 geoeffende soldaten onder ARABI-PACHA verdedigd werd.

»Eene opsomming van de zoo tairijke gevallen, waarin nachtgevechten tot groote uitkomsten hebben geleid, is overbodig. Slechts enkele recente voorbeelden hebben we aangehaald. Gingen we verder terug in de krijgsgeschiedenis, dan zouden we op een aantal kunnen wijzen, al gingen we zelfs niet verder dan tot de onsterfelijke veldtochten van BONAPARTE in Italië en de oorlogen van het eerste keizerrijk.

»Welk een onderscheid echter tusschen de voortvarendheid onder andere der divisie MASSÉNA in 1797, die na een zwaren nachtmarsch, gevolgd door een strijd, die den geheelen dag duurde, des avonds weder van *Rivoli* naar *Mantua* op marsch gaat — en de werkeloosheid der Franschen na den slag bij *Ligny* in 1815! Wanneer men toen, evenals in 1866 de Pruisen bij *Gitschin*, de overwinning voltooid had, door een nachtelijken aanval te doen op *Brye* en *Sombreffe*, dan zou men den afmarsch van BLÜCHER naar het noorden hebben geweten en had men *Grouchy* niet langs een grooten omweg over *Gembloux* en *Wavren* behoeven te zenden, maar had men hem langs den linkeroever der *Dyle* kunnen laten gaan.

»Wij gelooven hiermede te hebben aangetoond, dat nachtgevechten groote uitkomsten geven met weinig verliezen, onder voorbehoud echter dat de aanvoering goed zij en men vertrouwbare troepen heeft. Slechts door menigvuldige voorbereidende oefeningen kan men zulke troepen en aanvoerders verkrijgen.»

DE HEUSCH geeft vervolgens eenige algemeene regelen voor het nachtgevecht, voor den aanvaller en den verdediger.

Voor den *aanvaller* stelt hij als hoofdbeginsel op den voorgrond, dat over dag de noodige terreinverkenningen moeten worden gedaan en alles nauwkeurig moet worden voorbereid. Bij de uitvoering moeten de troepen — compagnieën in gevechtscolonne — onderling verband houden en geleid worden door de *signaleurs-patrouilleurs*, die overdag het terrein hebben verkend. Om dit verband te bewaren, kan men bovendien nog gebruik maken van blinde lantaarns, fanions en richtvlaggen, welker stokken met lichtgevende verf zijn bestreken, enz. De compagniescommandanten moeten bovendien voorzien zijn van een kompas met lichtgevende wijzerplaat, waarvan zij overdag de naaldrichting hebben gecontroleerd.

Zoo veel mogelijk moeten slechts te voren afgesproken, zichtbare seinen gegeven worden, zoo min mogelijk hoorbare. Beter is het om het schel-

klinkende tirailleurfluitje te vervangen door een houten rateltje (*crécelle*), dat niet zoo ver gehoord wordt en voldoende voor het doel is.

Er wordt niet gesproken, niet gerookt, uit den pas gemarcheerd, bevelen worden fluisterend gegeven en doorgegeven. Op korten afstand vóór elke compagnie moeten eenige *signaleurs-patrouilleurs* sluipen, om vijandelijke posten, die ze op hun weg ontmoeten, onschadelijk te maken.

Vijandelijk vuur wordt niet beantwoord. Ruikt de vijand lont, dan kan het soms goed zijn op korten afstand een salvo te geven en dan dadelijk met de bajonet er op in te gaan. Ook verdient het soms aanbeveling, zijwaarts van een der vleugels bijvoorbeeld, een kleinen troep vooruit te doen gaan, die salvo-vuur afgeeft, om zodoende de aandacht des vijands af te leiden van het werkelijke aanvalspunt.

De *verdediger* moet zich voornamelijk tegen nachtelijke aanvallen beschermen, door alle middelen te baat te nemen om het voorterrein te kunnen verlichten. Behalve lichtkogels, licht-projectors, enz. kan hij daartoe ook gebruik maken van stapels droog hout, stroo of andere brandbare stoffen, die hij op voor hem bekende afstanden vóór zijn front nederleggen en in geval van een aanval, aansteken laat door de vóór zijne postenketen geplaatste en daarbij wachthoudende *patrouilles*. Wanneer zich dan vijandelijke troepen in het schijnsel dier vuren vertoonen, wordt uit van te voren gereed gemaakte stellingen, waarop de geweren gelegd kunnen worden, gevraagd. Snelvurende kanonnen op de toegangswegen zullen misschien den *verdediger* goede diensten kunnen bewijzen.

Ook de Schrijver wijst er ten slotte op, dat vóór alles oefening noodig is met twee partijen tegenover elkander en gebruik makende van losse patronen.

Zich geheel grondende op de nieuwe Deutsche exercitie-reglementen, heeft de Kapitein MÖLLER van dat leger eene tactische studie over het infanteriegevecht geleverd, waarvan het eerste gedeelte, behandelende het gevecht der compagnie, reeds verschenen is. Aan het daarin voorkomende hoofdstuk over het nachtgevecht ontleen ik het volgende (1).

De nachtelijke aanval. »Wanneer de compagnie besluit een nachtelijken aanval te doen, of wel de order daartoe ontvangt, dan zal zij het te doorloopen terrein reeds bij dag nauwkeurig doen verkennen door *patrouilles*, onder bevel van officieren of geschikte onderofficieren, die dan des nachts als gidsen kunnen dienen.

»Vóór den afmarsch worden de manschappen nauwkeurig bekend gemaakt met het doel en wordt hun vooral goed ingeprent wat ze te doen hebben.

»Slechts fluisterend mag er worden gesproken, er wordt uit den pas gemarcheerd, gerookt mag er in geen geval worden. Bevelen kunnen niet luid gegeven worden, zoo noodig worden die in de colonne doorgegeven.

(1) *Das Infanterie-Gefecht* Reglementarisch-taktische Studie von Hauptmann MÖLLER. A. Die *Kompagnie*. Hannover 1890. S. 105—108.

Alles blijft gesloten bijeen en bereidt zich voor tot een krachtigen bajonet-aanval. Schieten, zonder daartoe bevel te hebben ontvangen, moet op strenge straffen verboden worden. Zoo mogelijk worden de ransels achtergelaten.

»Het aanvalspunt moet een ieder bekend zijn. De te doorloopen weg moet niet al te lang en zoo mogelijk eene rechte lijn zijn. Wanneer zich op den te doorloopen weg een duidelijk waarneembaar rustpunt bevindt, dan is dit van groot voordeel.

»Uit de patrouilles, die zich des daags hebben georiënteerd, wordt eene kleine tirailleurlinie gevormd, die op 10—20 pas afstands vóór het front marcheerende, tegen verrassingen verzekeren en tevens als gidsen dienen.

»Het komt er minder op aan zich snel, dan wel zonder gedruisch voorwaarts te bewegen.

»De geschiktste formatie voor den nachtelijken aanval is de gevechts-colonne. Is men genoodzaakt met een smaller front te marcheren, dan is het in ieder geval zaak, om onmiddellijk vóór den aanval de colonne te formeeren.

»De aanval zelf bestaat uit een krachtigen bajonetaanval; onder sommige omstandigheden kan een kort snelvuur voorafgaan. Een zeer geschikt vuur bij dezen aanval is dat op vier gelederen.

»Mocht de compagnie gedurende haren opmarsch op vijandelijke posten of patrouilles stooten, die door hun vuur de overvalling trachten te verhinderen, dan schiet er niets anders op over dan de onderneming op te geven, of wel *zoo snel mogelijk* vooruit te gaan.”

De nachtelijke verdediging. »Wanneer eene compagnie in eene vaste stelling een nachtelijken aanval verwacht, dan neemt zij reeds des daags hare maatregelen om die te kunnen afweren.

»Vóór alles is het dus zaak er voor te zorgen, dat men niet worde overvallen. Daartoe worden posten en patrouilles opgesteld, niet alleen in front, doch ook op de flanken en in den rug, die tot consigne hebben om vijandelijke patrouilles ongemoeid te laten, doch naderende gesloten afdeelingen door het afgeven van snelvuur te signaleeren.

»De eigenlijke verdediging moet zich strikt beperken tot het vasthouden der stelling. Daarom zal het goed zijn, bij het invallen der duisternis reeds door een gedeelte der compagnie de stelling te doen bezetten. De rest der compagnie houdt zich dan gereed om bij het eerste het beste verdachte teeken, zonder gedruisch onder de wapenen te kunnen komen.

»Het *vuurgevecht* wordt slechts op korte afstanden gevoerd. Gelukt het daarbij den aanvaller zelf te verrassen, dan zal dit van groot voordeel zijn.

»Het is van groot belang alle mogelijke voorzorgen te nemen, dat enkele zenuwachtige lieden niet te vroeg schieten. Alle, fluisterend te geven bevelen worden doorgegeven. Alleen op het daartoe gegeven bevel mag de pal neergelaten (repeteerknop naar achteren) en vaardig gemaakt worden.

»Gelukt het, den vijand met ons vuur te verrassen, dan zal hij waarschijnlijk

uit elkander stuiven, doch in ieder geval is dan de kracht van zijn aanval gebroken.

»Dringt de aanvaller daarentegen in de stelling door, dan zal de compagnie, gebruik makende van hare plaatselijke terreinkennis, zich gesloten met de bajonet op hem werpen.»

Alvorens te besluiten, wenschte ik nog de aandacht te vestigen op een paar oogenschijnlijk minder beduidende bijzonderheden, welke echter, zooals men uit de aan te halen voorbeelden kan zien, vooral niet uit het oog mogen worden verloren.

Het te vroeg slaan of blazen van den stormaanval bijvoorbeeld, kan soms oorzaak zijn dat de onderneming mislukt. Zoo werd onder andere te *Podol* tot tweemaal toe een tegenaanval der Oostenrijkers afgeslagen, omdat tot den aanval werd geblazen, toen men nog op minstens 100 pas van den vijand was. Het gevolg daarvan was dat de Oostenrijkers ontvangen werden met een snelvuur op vier gelederen en in allerijl keert maakten.

Evenzoo ging het de Garibaldische vrijescharen, die in den avond van den 26sten November 1870 nabij *Dyon* de Duitsche voorposten overvielen.

Het was stikdonker en de regen viel bij stroomen neder. Aanvankelijk was het hun gelukt de voorpostencompagnieën te overvallen. Het gros der Duitschers echter rukte op en toen nu de Franschen, waarschijnlijk overmoedig geworden door het aanvankelijk succes, met veel leven, geschreeuw, geblaas — zelfs kleine klokjes werden geluid — langs den grooten weg *Dyon-Chatillon* voorwaarts rukten en dus duidelijk hunne nabijheid verrieden, stelde het 1ste bataljon van het 3de Badensche infanterie-regiment zich dwars over den weg op en gaf op 50 pas een vier-gelederen-vuur af. De vijand week, doch herhaalde nog tot tweemaal toe, echter zonder gunstig gevolg, zijn aanval. Zijne dooden lagen tot op 8 pas vóór het Badensche bataljon, dat als eene levende barrière den weg versperde (1).

Is daarentegen eene overvalling gelukt en heeft men niet te vreezen, dat achterwaarts geplaatste afdeelingen, zooals bij *Dyon* het geval was, ter hulp snellen, dan dienen trom en hoorn om het verband te bewaren tusschen de vervolgende afdeelingen.

Door flink te slaan en te blazen worden dan de vluchtenden geheel uiteengedreven, zooals in 1814 bij *Laon* het geval was, waar van dit middel om het verband te bewaren, na de overvalling een ruim gebruik werd gemaakt.

Als demonstratief middel maakte GNEISENAU er gebruik van na den slag bij *Waterloo*, toen hij langs den weg naar *Charleroi*, des nachts de Franschen vervolgde.

Van de afgematte, vervolgende Pruisen bleef telkens een gedeelte achter, zoodat GNEISENAU eindelijk nog slechts eene handvol soldaten achter zich had. Hij liet toen een tamboer, die telkens den stormaanval slaan moest,

(1) *Das Nachtgefecht u. s. w.*, S. 69.

op een paard zetten. De Franschen, die natuurlijk niet zien konden hoe klein het troepje was dat hen vervolgde, werden daardoor belet zich te verzamelen en hun terugtocht onttaardde weldra in eene vlucht (1).

Eindelijk is het zaak bij een nachtgevecht om bewoonde oorden, zoodra men den vijand er uit verdreven heeft, onmiddellijk een onderzoek in te stellen, of zich soms hier of daar nog vijandelijke troepen bevinden. Dit was onder andere het geval in het reeds vermelde gevecht bij *Servigny*.

Dit dorp was op den 31sten Augustus 1870, bij het invallen der duisternis door 5 Duitsche compagnieën infanterie bezet. In het dorp zelf stonden 4 compagnieën (1 bataljon) en in een vooruitspringenden, met een steenen muur omgeven wijngaard aan den zuidelijken rand, de 5de compagnie.

In den avond werd het bataljon door Fransche troepen uit *Servigny* verdreven. Als eene bijzonderheid wordt hierbij vermeld, dat bij dien aanval van weerszijden geen schot viel.

De 5de compagnie was feitelijk afgesneden doch niet door de Franschen bemerkt. Zij hield zich echter stil, daar de aanvoerder wel begreep dat de Duitschers alles in het werk zouden stellen om *Servigny* weder te heroveren.

Tegen 10 uur werd het dorp dan ook weder door de Duitschers bestormd en nu opende de compagnie, die niet opgemerkt was geworden, plotseling een snelvuur op de dichtstbij staande Fransche troepen, zoodat deze dan ook onder groote verliezen verdreven werden (2).

En hiermede acht ik de mij opgelegde taak volbracht.

Nog veel meer zou over het behandelde onderwerp te zeggen zijn, doch met *MENUCHAN* uit het *Tooneel der mannelicke achtbaerheyt* van vader *CATS* roep ik uit:

»Het drayt al om en om, door al te langen spraeck,

»t Is tijt, 't is eenmael tijt, dat ick een eynde maeck;

»Wy schenden uw gedult.”

Mijn doel is slechts geweest, op te wekken tot de zoo belangrijke studie der *nachtactiek*.

Men houde wijders wel in het oog dat in een eerstvolgenden oorlog, nog veel meer dan toen, van toepassing zullen zijn de volgende woorden uit eene dagorder, die *NAPOLEON I* in November 1805, kort vóór den slag bij *Austerlitz* te *Schönbrunn* uitvaardigde:

On doit toujours supposer que l'ennemi a manoeuvré pendant toute la nuit, pour attaquer à la pointe du jour.

C. P. J. VAN VLIERDEN,

Maastricht, Februari 1891.

Kapitein 2de Regiment Infanterie.

(1) *Das Nachtgefecht*, u. s. w., S. 55 u. 56.

(2) *Idem*, S. 64.

Behalve de reeds in den tekst genoemde werken, kunnen bovendien nog voor de studie van het nachtgevecht met vrucht geraadpleegd worden:

ROUDZINSKY. *Marches et combats de nuit*. 1881.

WOLSELEY. *Histoire militaire de la campagne de 1882 en Egypte. (Overvalling bij Tel-el-Kebir.)*

Captain JOHNSON. *Night Attacks*. 1886.

L'Invalide Russe. 1886. N°. 231.

Revue du cercle militaire. 1889. N°. 9, 11, 12, 14, 29. (In de N°. 9 en 11 wordt gesproken over de wijze, waarop nachtelijke oefeningen gehouden kunnen worden.)

Idem. 1890. N°. 5, 6, 7.

Allgemeine Militair-Zeitung. 1888. N°. 57. (Over de tactische waarde van nachtelijk vuur.)

Idem. 1889. N°. 16. (*Hochkirch*.)

Organ des Milit. Wissenschaftl. Vereins. Band XI. Heft 5, 1890. (*Nachtelijke ondernemingen in den oorlog*.)

Ueber Nachtgefechte, ihre Eigenthümlichkeit und ihre Bedeutung. Hannover 1890.

Jahrbücher für die deutsche Armee und Marine. 1889. Mai. (*Nachtgevecht bij Podol*.)

Idem. 1890. Januar. (*Ein Wort zur Frage des Nachtgefechts*.)

Oesterreichische Milit. Zeitschrift. 1890. April, Mai.

Militärische Paradoxen. Berlin, 1889. (*Het hoofdstuk »Licht und Schatten»*.)

Eindelijk vindt men nog in het werk van den Duitschen Generaal von Loos: *Zur Geschichte des Infanterie-Regiments N°. 25* — eene gedetailleerde beschrijving van het zeer hardnekkige nachtgevecht in de straten van Villersexel (9 op 10 Januari 1871), dat negen uren duurde.

Telephonische overbrenging ten dienste van tusschenbatterijen.

(Met schetsen op Plaat IV.)

»Le service de l'observation est un des plus importants et des plus difficiles qu'aient à assurer les bataillons d'artillerie de forteresse; la formation des observateurs doit donc être l'objet des soins les plus assidus de la part des capitaines commandants.»

Aldus luidt de eerste zinsnede van de bij het Fransche leger gevolgde handleiding voor het practisch onderricht tot het vormen van waarnemers bij de vestingartillerie; en gaarne zouden wij deze regelen willen onderschrijven.

Terecht heeft men ingezien, dat dit onderricht niet alleen betrekking mag hebben op de *eigenlijke waarneming*, doch tevens de wijze van *overbrenging* moet omvatten; een niet onbelangrijk gedeelte van genoemd voorschrift toch handelt over dit laatste onderwerp.

Menigmaal zal het bovendien voorkomen, dat twee of meerdere batterijen haar vuur moeten regelen overeenkomstig de bevelen van eenzelfden persoon, die als hoofdleder optreedt. Ook dan dient men over een goed verzekerde gemeenschap te kunnen beschikken, wil er althans sprake kunnen zijn van eene gewenschte samenwerking.

Wij achten het daarom een niet te betwijfelen noodzakelijkheid, dat de vestingartillerie ernstig zorg draagt voor de vorming van *waarnemingsbrigades*, die ook in staat zijn te voorzien in eene vertrouwbare overbrenging, hetzij dan van eenvoudige berichten der waarnemingsposten, hetzij van min of meer belangrijke bevelen.

De wijze, waarop de opleiding tot waarnemer zal plaats hebben, moet volledig geregeld worden, waardoor de vereischte eenheid in het onderricht verkregen wordt.

Bedoelde overbrenging kan geschieden langs *electricchen*, *optischen* of *acoustischen weg*. Het ligt echter niet in onze bedoeling hieromtrent in alle bijzonderheden te treden; wij hebben ons alleen tot taak gesteld een beknopt overzicht te geven van de wijze, waarop wij het onderricht in de *electricche overbrenging* gaarne zouden geregeld zien, om daarna meer uitvoerig te blijven stilstaan bij het gebruik van *telephonische toestellen*.

Wij gaan van de veronderstelling uit, dat men langs den weg der proefneming in het bezit is gekomen van doelmatig ingerichte toestellen, beantwoordende aan de eigenaardige, voor militair gebruik te stellen eischen.

In de eerste plaats zouden wij den onderwijzer, met het onderricht aan de toekomstige waarnemers belast, willen aanraden in zijne lessen eene groote mate van eenvoudigheid te betrachten en vooral theoretische beschouwingen tot de hoogst noodzakelijke te beperken. Hij dient, wel is waar, veel te weten, vooral ook veel *practische* kennis te bezitten, doch behoeft hiervan slechts betrekkelijk weinig mede te deelen.

Het onderricht, aanvankelijk binnenskamers gegeven, wordt later op het terrein herhaald en voortgezet, en hier verge men vóór alles praktische bedrevenheid.

En wat voorts de leerstof betreft, achten wij het wenschelijk den leerlingen eenig begrip te geven omtrent magnetische en electriche verschijnselen, ruimschoots toegelicht door eenvoudige proeven en alleen betrekking hebbende op hetgeen in hun lateren werkkring te pas komt.

Vervolgens zou men kunnen overgaan tot de behandeling van de bij het leger gebruikelijke galvanische elementen, den galvanometer, de onder verschillende omstandigheden te bezigen commutators, de ingevoerde telephonische toestellen en de *Morse*-telegraaf, altijd met dien verstande, dat het niet noodig is aan *allen alles* mede te deelen.

Na afloop hiervan wordt de inrichting, het leggen en weer opnemen van geleidingen besproken en practisch beoefend, waarna men in staat is te leeren op welke wijze telephonische en telegrafische posten ingericht en onderling in verbinding gebracht worden. Bij deze oefening komt dan tevens ter sprake het groepeeren der galvanische elementen en het gebruik van den commutator, ten einde verschillende combinatiën tot stand te kunnen brengen.

Een belangrijk gedeelte van het practisch onderricht wordt voorts in beslag genomen door veelvuldige oefeningen in het opsporen en herstellen van storingen. Immers, onbekendheid hiermede heeft niet zelden het gevolg, dat men fouten zoekt waar zij niet aanwezig *kunnen* zijn, zoodat de toestand allicht, in plaats van verbeterd, verergerd wordt.

Het *regelen* van de toestellen, alsook het opsporen en herstellen van gebreken hieraan voorkomende, zouden wij onvoorwaardelijk willen zien toevertrouwd aan een officier en goed onderlegde technische werklieden. Hoe veelvuldig toch worden uitstekende toestellen door een onkundige of onvoorzichtige hand bedorven of althans tijdelijk onbruikbaar gemaakt! Hiertegen moet streng worden gewaakt en wij meenen daarom het mindere personeel het regelen en herstellen van de toestellen uitdrukkelijk te moeten verbieden.

Eindelijk zouden wij de opleiding willen besluiten met eene oefening in hetgeen de Franschen zoo eigenaardig noemen »la discipline téléphonique,» waarop wij later zullen terugkomen.

In groote trekken hebben wij aldus in bovenstaande regelen de vorming van waarnemers bij de vestingartillerie, voor zooverre alleen betreft het onderricht in de electriche overbrenging, geschetst. Wij achten het dan ook hier niet de geschikte plaats verder omtrent dit onderwerp uit te weiden, hoewel een nauwkeuriger uitgewerkte *handleiding* — zij het dan ook zonder den onderwijzer te veel aan banden te leggen — ons zeer gewenscht voorkomt.

Enkele, weinig kostbare toestellen zullen er toe bijdragen het onderwijs meer aanschouwelijk en ook meer aantrekkelijk te maken, en wij zijn er van overtuigd, dat velen met belangstelling een dergelijken cursus zullen volgen, die ongetwijfeld goede vruchten zal afwerpen.

a. Inrichting van mobiele telephoonposten.

Wij waren reeds in de gelegenheid in een vorig opstel (1) de aandacht te vestigen op enkele voordeelen die, onder vele omstandigheden, de telephonische overbrenging aanbiedt boven eene telegraphische en melding te maken van eenige vereischten, waaraan telephonische toestellen, bestemd voor militair gebruik, moeten beantwoorden. Omtrent een en ander zullen wij dan ook niet in herhaling vervallen. Overigens behouden wij ons voor, enkele malen te verwijzen naar eenige, in bedoeld opstel reeds behandelde toestellen, die ook hier toepassing kunnen vinden.

Waar echter bij het gebruik van telephonische toestellen ten gerieve van tusschenbatterijen uit den aard van de zaak een mobiel karakter aan de posten moet worden toegekend, zullen wij den lezer tevens bekend maken met nieuwere toestellen, die, al of niet door ons gewijzigd, voor het beoogde doel de noodige bruikbaarheid bezitten.

In verband met hetgeen in werkelijkheid van de overbrenging wordt gevorderd, hebben wij het volgende schema opgebouwd.

Een *hoofdpost*, zijnde de standplaats van den hoofdleder, moet met een drietal *batterijposten*, in of nabij de tusschenbatterijen opgesteld, zoodanig in telephonische gemeenschap gebracht worden, dat elk der batterijposten *afzonderlijk* kan worden opgeroepen en *afzonderlijk* met den hoofdpost kan spreken.

Van uit elke batterij worden twee zijdelingsche *waarnemingsposten* uitgezet, die *steeds* in de gelegenheid moeten zijn hunne waarnemingen naar de batterij over te brengen en ook, zoo noodig, berichten van den batterijcommandant te ontvangen.

Daarbij dient men in het oog te houden, dat er zoo min mogelijk gelegenheid moet bestaan, dat de waarnemers, door onnoodig heen en weer spreken, in het vervullen van hunne belangrijke taak gestoord worden.

(1) Zie: *De Militaire Spectator*, 1889, N°. 12 en 1890, N°. 1.

Voorts moeten alle verbindingen snel tot stand gebracht kunnen worden; vergissingen moeten daarbij nagenoeg niet kunnen plaats hebben.

Posten, die niet alleen luisteren maar ook spreken moeten, worden bij voorkeur voorzien zoowel van een tele- als van een microfoon; in *geen geval* van slechts *één telephoon*. Het gebruik van een enkele telephoon, die nu eens tegen het oor, dan weer vóór den mond wordt geplaatst, moet te eenenmale worden afgekeurd. Onvermijdelijk wordt hierdoor de juistheid der overbrenging geschaad; niet zelden gaat bovendien een gedeelte der berichten verloren ten nadeele van de snelle correspondentie, een der grootste voordeelen aan het gebruik van telephonen verbonden.

De geleidingen moeten bestaan uit lichte, buigzame kabels (1), voorzien van eene heen- en teruggeleiding; zij worden, op rollen gewonden, geborgen in ransels en bij het gebruik eenvoudig uitgelopen.

Met dit schema voor oogen hebben wij de, gedeeltelijk later nog te beschrijven, toestellen ingeschakeld, zooals in fig. 1 (pl. IV) voor één batterij is voorgesteld.

Zoowel in den *hoofd-* als in den *batterijpost* bevindt zich een draagbare telephoonpost, stelsel-*Berthon-Ader*.

Tegen den achterwand hiervan is een commutator aangebracht, in beginsel bestaande uit acht, twee aan twee tegenover elkaar geplaatste en onderling geïsoleerde, messingen strooken. Iedere strook is voorzien van een klem-schroef ter bevestiging van de geleidraden, terwijl tusschen een paar overstaande strooken een stop met dubbel contact kan geplaatst worden; elk contact staat in verbinding met één der knoppen van den draagbaren post (2).

De genoemde strooken zijn van de rechter- naar de linkerzijde genummerd met de cijfers I, II, III en IV; hoofd-leider en batterijcommandant kunnen zich dus met een viertal andere posten in verbinding stellen.

De batterijen en ook de waarnemingsposten worden overeenkomstig door de cijfers I, II, III en IV onderscheiden, zoodat de beide kabeleinden van batterij I, respectievelijk waarnemingspost I, steeds bevestigd worden aan de klemschroeven I, enz.

Tegen een der zijwanden van den draagbaren post zijn voorts twee toestel-blokjes bevestigd, zijnde eenvoudige messingen strooken, voorzien van een tweetal klemschroeven. Aan de schroeven, gemerkt H, worden in den batterijpost de kabeleinden voor den hoofdpst verbonden, terwijl de beide andere in elektrische gemeenschap staan met de toestelknoppen.

Ofschoon bedoelde blokjes blijkbaar bij den hoofdpst gemist kunnen worden, hebben wij, ter wille van de eenvormigheid der toestellen, waardoor ontegenzeggelijk eenig gemak bij het gebruik wordt opgeleverd, gemeend, dat *alle* draagbare posten hiervan moeten voorzien worden.

(1) Zie: *De Militaire Spectator*, 1890, N°. 1.

(2) Zie omtrent de inrichting van een dergelijken commutator, *De Militaire Spectator*, 1890, N°. 1, pl. II, fig. 25.

Duidelijkheidshalve zijn in de figuur zoowel de commutators als de toestelblokkjes afzonderlijk voorgesteld.

De batterijpost kan, met behulp van de nog open strooken III en IV, zoo noodig nog verbindingen vormen, bijv. met een munitie-depot, een vulplaats voor projectielen of kardoezen, enz.

De *waarnemingsposten* zijn voorzien van een gecombineerde tele-microfoon, eveneens stelsel-Berthon-Ader. Tegen het rechter-oor van den waarnemer wordt een tweede telefoon BERTHON met behulp van een riemen- of veerenstelsel bevestigd. Een afzonderlijke wekinrichting is dus overbodig, waardoor de uitrusting van deze posten belangrijk vereenvoudigd wordt.

Ten einde voorts geen waarnemingen verloren te laten gaan, tijdens batterij- en hoofdpost berichten wisselen, wordt in elk van de geleidingen naar de waarnemingsposten een stel zaktelephonen gehangen, bestemd om tegen beide ooren bevestigd te worden. Ter wille van de eenvormigheid geven wij de voorkeur aan het gebruik van telephonen, stelsel-Berthon, ofschoon het vroeger beschreven stelsel-Colson (1) even goede diensten kan bewijzen.

Opzettelijk hebben wij de manschappen, welke de berichten van de waarnemers opnemen, in de gelegenheid gesteld deze neer te schrijven en hun daartegenover de gelegenheid ontnomen met de waarnemers te spreken. Zodoende hebben wij getracht te voorkomen, dat, door onnoodig gepraat, de geregelde gang van zaken verstoord wordt.

De toestellen worden, voor zooverre wenschelijk is, verbonden en daarna gelijktijdig met het uitloopen van de kabels naar de bestemde plaats gebracht. Deze verbindingen komen op het volgende neer:

a. In den hoofdpost.

Het bevestigen van de kabels, gaande naar de batterijposten, aan de strooken van den commutator.

b. In den batterijpost.

Het bevestigen van den kabel, komende van den hoofdpost, aan de toestelblokkjes;

het bevestigen van de kabels, gaande naar de waarnemingsposten, aan de strooken van den commutator, en

het inhangen van de zaktelephonen.

c. In den waarnemingspost.

Het bevestigen van den kabel, komende van den batterijpost, aan de toestelknoppen.

Zooals uit het bovenstaande valt op te merken, is de mogelijkheid bij het aanbrengen van deze verbindingen fouten te begaan, al zeer gering.

Hebben alle posten de hun aangewezen standplaatsen ingenomen, dan heeft men den in fig. 1 geschetsten toestand verkregen. Verlangt dus de

(1) Zie: *De Militaire Spectator*, 1890, N°. 1.

hoofdpost aansluiting met bijv. batterijpost III, dan wordt eenvoudig de stop van den commutator geplaatst in het gat, gemerkt III, enz.

Verlangt batterijpost I aansluiting met bijv. waarnemingspost II, dan wordt de contactstop van den commutator geplaatst in het gat, gemerkt II, enz. Ook hiermede kan men zich dus moeilijk vergissen.

Is in den commutator van den hoofdpost bijv. in het gat, gemerkt I, geen stop geplaatst, dan is blijkbaar de verbinding met batterijpost I verbroken. Deze post kan dus niet naar goedvinden den hoofdpost oproepen. Het is echter zeer goed mogelijk, desverkiezende, hierin te voorzien, doch niet zonder de inrichting van den hoofdpost eenigszins aan eenvoudigheid te doen verliezen. De hoofdpost is bovendien in de gelegenheid herhaaldelijk een der batterijposten in te schakelen en dezen hiervan kennis te geven.

Ofschoon in het bovenstaande, meer in algemeenen zin, alleen sprake was van tusschenbatterijen, is een en ander niet minder toepasselijk, waar het geldt de regeling van het vuren uit *vaste positiën*.

b. Inrichting van de toestellen.

1. Draagbare telefoonpost, stelsel-Berthon-Ader.

De draagbare telefoonpost, stelsel-Berthon-Ader, bestaat uit een eikenhouten kistje van ongeveer 29,5 cM. bij 13,5 cM. en 28,5 cM. hoog, bevattende:

- een gecombineerde tele- en microfoon BERTHON-ADER,
- een inductie-klos,
- drie elementen,
- een magneto-wekinrichting,
- een commutator voor de microfoon-batterij en
- twee knoppen voor de bevestiging van de geleiding.

Het bovenvlak van de kist vormt gedeeltelijk een scharnierend deksel, terwijl ook de voorwand kan worden opengeslagen; hierdoor is men in staat de tele-microfoon uit te nemen en alle onderdeelen te bereiken.

De beide toestelknoppen en de kruk van den inductor bevinden zich buiten de kist tegen den rechterzijwand.

De kist kan voorts aan een handvat of wel, geborgen in een ransel van waterdicht linnen, hetzij op den rug, hetzij »en bandoulière» gedragen worden.

Het gewicht van den volledige toestel bedraagt 7,7 KG. zonder, en 8,9 KG. met ransel.

De gecombineerde tele- en microfoon bestaat uit een telefoon ADER en een microfoon BERTHON, bevestigd aan eenzelfde handvat, zoodanig gebogen, dat, wanneer men de telefoon tegen het oor brengt, tevens de microfoon vóór den mond is geplaatst; de telefoon kan zoo noodig verschoven worden (fig. 2). De vier geleidraden zijn tot één buigzaam koord vereenigd.

De telefoon van ADER is als volgt ingericht.

Op den bodem van een vernikkeld messing doos met een grootste middellijn van 5,75 cM. en een hoogte van 2,75 cM., ligt een ringvormige platte magneet, waarvan de rechthoekig omgezette poolstukken, nagenoeg tegenover het midden van het diaphragma, twee draadklossen dragen. Op dezen magneet rust een even breede en dikke ijzeren ring. De doos wordt gesloten door een opgeschroefd deksel, waarin het metalen diaphragma is opgenomen. Onder dit diaphragma ligt een smalle, dunne messing en er boven een dergelijke ijzeren ring. Ten slotte is op het deksel een ebonieten geluidbeker geschroefd.

De microfoon BERTHON heeft eveneens den doosvorm, de grootste middellijn bedraagt 8,5 cM. Het veranderlijke contact wordt gevormd door koolkogeltjes, aangebracht tusschen twee platen van retortenkool ter dikte van 0,15 cM. en gevat in een ebonieten rand.

Tele- en microfoon worden geborgen in een bovenvak van de bovengenoemde kist. Beide zijn voorts voor goed door den constructeur geregeld.

De elementen, stelsel-*Leclanché*, zijn voorzien van waterdicht gesloten ebonieten bekere. De aanwezige vloeistof wordt opgezogen door agar-agar.

Voor de inrichting en de werking van de magneto-wekinrichting verwijzen wij naar het reeds meermalen door ons aangehaalde opstel (1).

De commutator voor de microfoon-batterij bestaat uit een eenvoudigen hefboom, draaibaar om het midden, en aan één uiteinde van een knop voorzien. Wanneer deze knop naar beneden is gedrukt, is de toestel gereed om een signaal te ontvangen of te geven; brengt men daarentegen den knop zoover mogelijk naar boven, dan kan de tele-microfoon worden uitgenomen, om over te gaan tot het voeren van een gesprek.

Het is wenschelijk, dat, tijdens het uitloopen van den kabel, de zich verwijderende post kan worden aangeroepen; zekerheidshalve wordt daarom de wekinrichting automatisch ingeschakeld door het sluiten van de kist. Aan de binnenzijde van het deksel is nl. een lange nok aangebracht, die, wanneer de kist gesloten is, den commutator-knop naar beneden drukt.

Eindelijk blijft ons nog over een denkbeeld te geven van den stroomloop, waarvan fig. 3 een schematische voorstelling geeft. Hierin stellen voor TM de gecombineerde tele-microfoon, B de microfoon-batterij, I den inductieklos, I' den inductor van de magneto-machine, M' de schelmagneten, S de schel, C den commutator, K en K' de toestelknoppen.

De stand van den commutator is zoodanig, dat het contact *a* wordt gevormd; de wekinrichting is bijgevolg ingeschakeld.

Veronderstellen wij, dat de corresponderende post oproept.

De door de lijn gezonden wisselstroomen nemen dan het volgende beloop.

(1) Zie *De Militaire Spectator*, 1890, N°. 4.

Over K, C, het contact a , het contact b , M', het contact c , de strooken d en e , de massa van den inductor, K' en langs de geleiding terug naar den corresponderenden post. De schel geeft bijgevolg een signaal, dat beantwoord wordt door de kruk van den inductor snel enkele malen rond te draaien. Hierdoor wordt het contact bij f verbroken en nemen dus de stroomen, opgewekt in den inductor, den navolgenden weg:

Over de veer v , de strook d , het contact c , M', het contact b , het contact a , C, K, langs de geleiding door den corresponderenden post, terug naar K', en vervolgens, over de massa van den inductor, door de draadomwinding van den Siemenschen klos naar de veer v .

Thans wordt de commutator omgezet om tot het wisselen van berichten te kunnen overgaan. Hierdoor worden de contacten bij g en h gevormd, daarentegen dat bij a verbroken, waardoor schel en inductor blijkbaar zijn uitgeschakeld.

Spreekt nu bijv. de corresponderende post, dan gaat de stroom over:

K, C, h , door de dunne draadomwinding van den inductie-klos, de telefoon T, I' en bij i onmiddellijk terug naar K', zoodat dus het in den verwijderden post gesprokene in de telefoon wordt vernomen.

Wanneer daarop *deze* post antwoordt door tegen de microfoon te spreken, volgt de stroom, opgewekt in de secundaire draadomwinding van den inductie-klos door den veranderenden weerstand in het microphonisch contact, geheel denzelfden weg als boven. De locale keten, waarin de microfoon, de batterij en de primaire omwinding van den inductieklos zijn opgenomen, is in de figuur door een gestippelde lijn voorgesteld.

Zooals uit het voorafgaande blijkt, is dus een dergelijke draagbare telefoonpost *zonder voorafgaande regeling* op elken afstand bruikbaar; door een eenvoudige draadverbinding kan de toestel onmiddellijk met elke geleiding, permanente of vluchtige, verbonden worden.

Men houde bij het spreken de microfoon nagenoeg verticaal en zorge den afstand tusschen tele- en microfoon zoodanig te regelen, dat de mond zich op ongeveer 1 cM. afstand van het plaatje bevindt.

Nog verdient het navolgende vermelding, waaruit de deugdelijkheid van den toestel van BERTHON-ADER blijkt.

Door ons werd namelijk genoemde toestel o. a. beproefd in eene geleiding, bestaande uit onbekleed gegalvaniseerd ijzerdraad van ongeveer 2 mM. middellijn, waarin een weerstand van ruim 150 ohm aanwezig was.

Daarbij waren de omstandigheden, waaronder gewerkt werd, hoogst ongunstig, daar toch ruimschoots gelegenheid bestond tot het afvloeien van stroom langs steun- of draagpunten van den geleidraad.

Daar men voorts bij 15° C. per KM. van een dergelijke draadsoort mag rekenen op een weerstand van ruim 50 ohm, was bij deze proef dus een afstand vertegenwoordigd van 3 KM.

De overbrenging was zeer duidelijk.

2. Draagbare telefoonpost voor de waarnemers.

Zooals reeds werd meegedeeld, wenschen wij de waarnemers uit te rusten met twee telephonen en één microfoon, respectievelijk stelsel-*Ader* en -*Berthon*.

Een van beide telephonen is met de microfoon tot een enkelen toestel gecombineerd.

Ofschoon het technisch zeer goed uitvoerbaar is de *drie* toestellen tot één te vereenigen, zou daardoor de waarnemer, die de telephonen steeds tegen zijne ooren bevestigd houdt, ook voortdurend de microfoon op korten afstand vóór den mond geplaatst hebben, hetgeen vrij wel een onhoudbare toestand is.

Alleen de tweede telefoon wordt thans tegen het rechteroor bevestigd, waardoor de zware wekinrichting kan gemist worden. De rechterhand blijft aldus vrij, ook gedurende het observeeren.

De microfoon-batterij, bestaande uit een drietal, kleine droge of althans waterdicht gesloten elementen, benevens den noodzakelijken inductie-klos, wordt geborgen in een kastje, aangebracht onder den kabelransel. Deze ransel zou men bijv. kunnen inrichten overeenkomstig het bij den Franschen voorpostentelegraafdienst gebruikelijke stelsel-*Trouvé*.

Fig. 4 geeft eene schematische voorstelling van de verbindingen binnen den toestel. De locale keten van de microfoon is weder door eene gestipelde lijn aangegeven. De geleidraden van micro- en telephonen worden, als gewoonlijk, tot een enkel buigzaam koord vereenigd.

c. Telefoon-discipline.

Tot het goed doen overkomen van telephonische berichten gewenne men de waarnemers er aan, niet te luid noch te snel te spreken, de woorden duidelijk te onderscheiden en rekening te houden met de leesteevens; kortom, men spreke *natuurlijk*.

Vervolgens oefent de instructeur zijne manschappen in het voeren van een *min of meer geregeld* gesprek. Hij stelt daartoe verschillende vragen en verlangt hierop juiste antwoorden in bevattelijke taal. De telephonist dient bijgevolg de eigenaardige militaire termen en uitdrukkingen niet alleen goed te begrijpen, maar de woorden ook behoorlijk te kunnen uitspreken. Dit onderwijs ontaarde echter niet in taalkundige lessen!

Met *grootte strengheid* waakt de instructeur, reeds terstond bij den aanvang der oefeningen, tegen het onnoodig, en daarom ongeoorloofd, gebruik van de telefoon ten genoegen van de telephonisten zelve. De ernst, waarmee waarneming en overbrenging moeten geschieden, wordt zeer stellig uit het oog verloren, wanneer men de waarnemers niet gewent zich uitsluitend tot hunne *taak* te bepalen. Zonder dien ernst ontstaat langzamerhand allicht eenige onverschilligheid in de bediening van de toestellen, die noodwendig

hoogst nadeelige gevolgen na zich zal slepen, niet alleen bij het werkdadig vuur, maar bijv. ook op het artilleristisch proefveld, waar veelal de veiligheidsdienst grootendeels aan telephonisten moet worden toevertrouwd.

De telephoon kan te vele uitstekende diensten bewijzen, dan dat men, met het oog op het misbruik dat ervan kan gemaakt worden, dezen toestel voor artilleristisch gebruik zou mogen veroordeelen. Zouden zij, die deze meening niet deelen, ook der infanterie haar repeteergeweel willen onthouden, omdat ontegenzeggelijk het gevaar voor munitieverspilling toeneemt bij het gebruik van een dergelijk wapen? Wij zouden liever dit gevaar door eene strenge *vuurdiscipline* willen bezweren; met vrij wat minder bezwaar kan en moet de waarnemer aan de hierbedoelde *telephoondiscipline* onderworpen worden. De tijd is voorbij, toen men de telephoon meer beschouwde als eene niet onaardige, vernuftige vinding, zonder zoozeer eene nuttige zijde er aan te ontdekken. Daarvoor speelt zij thans eene te gewichtige rol, ook in de legers, en heeft zij een te grootsche toekomst voor zich!

De instructeur wijst voorts met nadruk er op, dat alle berichten kort en zakelijk moeten zijn, zonder echter de duidelijkheid te schaden.

De waarnemer moet ook in staat zijn de ligging van terreindeelen of -voorwerpen ten opzichte van andere aan te geven, zonder eenigen twijfel over te laten.

Het gebruik van de woorden *links* en *rechts* moet daarom, in dergelijke gevallen, worden afgekeurd, daar zij menigmaal tot misverstand aanleiding geven. Men spreke bij voorkeur van *noord*, *oost*, *zuid* of *west*. Maar dan moet bij het eerste onderricht, aan de waarnemers te geven, ook het *oriënteeren* op het terrein bij dag en bij nacht, benevens het *lezen van kaarten* worden beoefend. In velerlei opzicht zal men van deze oefening partij kunnen trekken.

Laatstbedoeld onderwijs vordert, ontegenzeggelijk, eenigen meerderen tijd, maar, naar onze meening, is die tijd goed besteed. Men vergete ook niet, dat de *waarnemer* een belangrijk gedeelte van het onderwijs, voor den *kanonnier* bestemd, kan missen.

Bij het overbrengen van getallen noemt men achtereenvolgens de verschillende cijfers, waaruit het getal is samengesteld, en spreekt eerst daarna het getal in zijn geheel uit; dit geeft ook eenig gemak bij het opschrijven der berichten. Bijv., moet het getal 1890 worden geseind, dan zegt de overbrenger:

een, acht, negen, nul;
achtien-honderd-negentig.

Eene dergelijke controle op de overbrenging wordt *steeds* toegepast, door namelijk de ontvangen berichten vóór de telephoon te herhalen.

Hierdoor wordt slechts zeer weinig tijd in beslag genomen, zoodat de

telephonische overbrenging het ook dan nog in snelheid ruimschoots van de telegraphische wint, die bovendien zulk eene controle niet toelaat.

Moelijk te begrijpen woorden worden desnoods gespeld.

Zijn meerdere posten in eenzelfde keten geschakeld (bij voorkeur niet te veel), en verlangt bijv. post I eene mededeeling te doen, dan ga men als volgt te werk. Post I overtuige zich alsdan eerst, door aan de telefoon te luisteren, dat de lijn vrij is en geeft in dit geval een signaal. Op dit sein brengen alle overige posten onmiddellijk een van hunne telephonen aan het oor, de andere vóór den mond, indien althans de posten van een tweetal telephonen zijn voorzien.

Post I roept vervolgens bijv. post III aldus op :

Halo (1)! I aan III.

Waarop post III antwoordt :

Halo! III aan I.

Hierop worden de noodige berichten gewisseld; de andere posten blijven voortdurend luisteren, *zonder zich* echter, om welke reden ook, *ongevraagd in het gesprek te mengen*.

Zoodra dit onderhoud is afgelopen, waarschuwt post I, die heeft opgeroepen: I *klaar*, welke waarschuwing door den betrokken post beantwoord wordt met: III *klaar*.

Verlangt eenzelfde post meerdere andere op te roepen, dan geeft hij, als boven is gezegd, een signaal en wendt zich daarna als volgt tot de bedoelde posten :

Halo! I aan II, III en IV.

De posten II, III en IV antwoorden in dezelfde volgorde, waarin zij werden aangeroeven, dus :

Halo! II aan I.

Halo! III aan I.

Halo! IV aan I.

Ook wordt het volgende gesprek in dezelfde orde gevoerd en telkens door post I geëindigd met de waarschuwing: I *klaar*. Niettemin *blijven* alle posten luisteren, totdat post I waarschuwt: *posten inrukken*.

Onderscheidt men een *centralen post*, dan zou deze kunnen voorzien zijn van een zoogenaamd wisselbord, ingericht overeenkomstig die, welke bij de centrale telefoonstations in de steden toepassing vinden. Alle posten wenden zich alsdan allereerst tot den centralen post, die de geheele correspondentie regelt. In het geval, dat verwarring mocht ontstaan, doet de centrale post op een gegeven sein alle posten zwiigen.

Wij hebben de voorkeur er aan gegeven den in het voorafgaande bedoelden hoofdstel te voorzien van een commutator, welke vrij wat minder samengesteld is dan een wisselbord, in overeenstemming met het mobiele karakter van dien post. Bovendien zouden wij op de juiste werking van de

(1) Een bijna algemeen aangenomen oproepsignaal, afkomstig uit Amerika.

klepjes van wisselborden voor *verplaatsbare* posten niet te allen tijde en onder alle omstandigheden durven rekenen. Men zou de proef er mede kunnen nemen.

Ook vervult genoemde *hoofdpost* in dit geval minder de rol van *centraal station*, daar toch de batterijen niet onderling in verbinding behoeven gebracht te worden. Zoo noodig brengt de hoofdpost berichten van batterij tot batterij over.

Men kan ten slotte afspreken dat, bij het door ons aangegeven stelsel, de verschillende batterijen even zoovele schelsignalen ontvangen en dus ook teruggeven, als door haar nummer I, II, III of IV wordt aangeduid.

Het spreekt vanzelf, dat veelvuldig herhaalde oefeningen den waarnemer in de gelegenheid moeten stellen het geleerde te onderhouden.

In de voorafgaande bladzijden hebben wij getracht een denkbeeld te geven van de wijze, waarop de vestingartillerie, bij haar werkdadig optreden, van eene telephonische overbrenging zou kunnen gebruik maken, ten einde zoowel de regeling als de leiding van het vuur uit een groep tusschenbatterijen belangrijk te vergemakkelijken.

Wij spreken den bescheiden wensch uit, dat ons wapen wellicht van een of ander zal kunnen partij trekken.

C. J. M. COLLETTE,

1ste Luitenant der Artillerie.

Delft, Februari 1891.

Een belangrijk Atjeh-advies.

Hoe moet Atjeh gepacificeerd worden?

Voordracht gehouden in het Indisch Genootschap door G. A. SCHERER, O.-I. Hoofdambtenaar met verlof, gewezen Assistent-Resident der Noord- en Oostkust van Atjeh. 's-Gravenhage, MARTINUS NIJHOFF. 1891.

Na de overwinningen van den Generaal VAN DER HEIJDEN in de XXII en XXVI Moekims (1879), was de toestand te Groot-Atjeh buitengewoon gunstig te noemen.

De veiligheid liet nagenoeg niets te wenschen over.

De bevolking gaf blijken van toenadering en goede gezindheid.

De bevelen van het bestuur werden behoorlijk opgevolgd.

Minder gunstig was echter de toestand op de kuststaten, waar nu eens met geweld opgetreden, dan weer de staatkunde van onthouding was gehuldigd.

Wel hadden bijna al de staatjes ter Noord- en Oostkust de akte van onderwerping, uit 18 artikelen bestaande, ondertekend, maar aan de naleving werd niet gedacht (1).

Beloften werden door de Radja's alleen gegeven met het doel om tijd te winnen, zich uit moeilijkheden te redden. De veiligheid was allergebrekigst, de ons genegen bevolking in den regel het slachtoffer, overvallen, moord-aanslagen zoowel aan wal als op zee aan de order van den dag.

Dat was de toestand, die niet zou veranderen vóór men een eenvoudig practisch middel had gevonden om de Radja's te dwingen zich naar onzen wil te schikken en mede te werken tot herstel van orde en veiligheid.

(1) De 3 voornaamste bepalingen waren:

De Radja's moeten de vijanden van het Nederlandsch-Indisch Gouvernement als de hunne beschouwen.

Zij zullen in vrede en vriendschap met hunne naburen leven, de gerechtigheid handhaven, handel en nijverheid beschermen.

Zij zullen het Sultans aandeel in de hassil van hun rijkje in den vervolge aan het Gouvernement uitkeeren.

Het gebeurde na het vermoorden van onze zendelingen SAID ABDULLAH te Gighen en SOETAN MAHARADJA te Samalanga was den Assistent-Resident ter Noord- en Oostkust, den heer SCHERER, een vingerwijzing hoe in dezen toestand verbetering te brengen.

Nadat van de betrokken Radja's uitlevering der moordenaars vergeefs geëischt en ook betaling der »bangoen" (bloedprijs) telkens en telkens verschoven was, werd op verzoek van den heer SCHERER door den Generaal VAN DER HEIJDEN besloten een kruisboot te Gighen te leggen om de rechten op de in- en uitgevoerde goederen te innen, totdat de »bangoen" zou zijn aangezuiverd.

Dit hielp; te Gighen betaalde men nog vóór de verschijning der kruisboot, te Samalanga toen de maatregel drie dagen had gewerkt.

Dit bracht dus vanzelf op het denkbeeld *allen* in- en uitvoer langs onze versterkingen te leiden.

Deze zouden aldus voortaan geheel andere rol dan tot dusverre te vervullen hebben.

In plaats van aanleiding tot verwikkelingen, gevolgd door expedities — men denke slechts aan het gebeurde in 1880 te Samalanga — onze posten de middelpunten van den handel, van waar orde, bloei en welvaart het geheele land zouden doordringen.

Door den heer SCHERER werd aldus een regeling ontworpen, waarbij handel en scheepvaart geconcentreerd werden op de door ons bezette plaatsen op de kust, waarbij de belangen der Radja's — zelf de grootste handelaren — aan de onzen werden verbonden en een wakend oog op het nakomen der door hen aangegane verbintenissen kon gehouden worden, waarbij tevens controle op de scheepvaart gemakkelijker uitgeoefend, de invoer van contrabande beter geconstateerd, de handel meer beschermd zou worden, vreemde handelaren en het scheepsvolk onder onze hoede veilig zouden zijn.

Ofschoon de heer PRUIJS VAN DER HOEVEN — inmiddels den Generaal VAN DER HEIJDEN opgevolgd — de voordeelen van dit stelsel niet ontkende, kon de Regeering er zich niet mede vereenigen, totdat de gebeurtenissen met den Radja van Passangan de oogen openden.

Op de Noord- en Oostkust was namelijk (1881—1882) op een eiland halverwege de kuststrook een zeer gewichtig, voor den handel uiterst gunstig punt, Telok Semawé, voor oprichting van een militairen post gekozen (1), dienende tegelijk ter bescherming van den aldaar te vestigen zetel van den assistent-resident.

Ofschoon de toestand hier aanvankelijk zeer rustig was, veranderde dit al spoedig na onze vestiging.

(1) Reeds de Generaal VAN DER HEIJDEN had op dit belangrijk punt het oog geslagen. Met den toenmaligen Chef van den Generalen Staf, den Luitenant-Kolonel GEIJ VAN PITTIUS, ontvingen wij in het voorjaar van 1880 de opdracht dit punt te verkennen. Verschillende omstandigheden beletten toen evenwel de uitvoering.

Op aanstoken toch van TOEKOE TJIHIK SAMAOEN, het machtige hoofd van Passangan, werden door kwaadwilligen op de heuvels, die Telok Semawé omringden, versterkingen opgericht, die onzen post bedreigden.

Na geruimen tijd van vruchteloze onderhandelingen en beloften, werden eindelijk door middel van een door den heer SCHERER tot stand gebracht verbond van 5 kleine Radja's, ondersteund door onze marine, de operatiën tegen den Radja van Passangan aangevangen.

De Gouverneur PRUIJS VAN DER HOEVEN gaf nu vergunning de bovenvermelde scheepvaartregeling toe te passen op de Paseistreek en Passangan, zoodat van deze plaats af tot aan Diamantpunt alléén Telok Semawé voor den algemeenen handel open stond.

Aldus kon te Passangan niets worden ingevoerd, trok de Radja geen inkomsten, verliet zijn volk, ontstond onder de bevolking gebrek en misnoegen, zoodat de Radja, zelf in zijn eigen land niet meer veilig, genoodzaakt was het hoofd te buigen. De vrede, onder voor ons zeer voordeelige voorwaarden gesloten, bleef eerlijk gehandhaafd totdat later de concentratie, met het opheffen van Telok Semawé, onzen invloed op de kust deed verloren gaan.

Dit voorbeeld van gunstig gevolg der scheepvaartregeling, van onze actieve politiek, het steunen der zwakken tegenover de machtigen, bleef niet alleen.

Ook te Samalanga behielden wij ten slotte door het ondersteunen van het hoofd T. TJIHIK BOEGIS en van zijne zuster POTJOET MALIGEI tegenover de geestelijke partij de overhand, zoodat wij mede hier een trouwen bondgenoot verwierven. . . . tot ook hier met de concentratie deze post en onze invloed verviel. Maar tot dat oogenblik heerschte te Samalanga voor onze bezetting de meest mogelijke veiligheid, trok de Assistent-Resident SCHERER met een geleide Atjehers het geheele land door en bezocht daarbij o. a. de versterking Batoe-Ilik, waar onze troepen in 1880 het hoofd stieten.

Nog verschillende geschiedkundige feiten, die ons echter hier te ver zouden voeren, worden door den heer SCHERER aangehaald, die voor zijn stelsel pleiten.

Gedurende het $1\frac{1}{2}$ jaar, dat hij het toezicht hield op de scheepvaartregeling op de Noord- en Oostkust, voldeed deze in alle opzichten, werd het smokkelen met stoomschepen tot ongeveer niets teruggebracht, invoer van contrabande met kleine Atjehsche vaartuigen aanmerkelijk belemmerd, het verbod aan stoomschepen om andere dan de opengestelde plaatsen aan te doen geen enkele maal overschreden, de controle van de marine gemakkelijker gemaakt.

Uitstekend bleek zij verder om politieken invloed op de kust uit te oefenen. Onze vrienden werden er door geriefd, onze vijanden tot toegeven gedwongen. Er werd niet meer met beloften gepaaid, onze bevelen werden opgevolgd,

onmiddellijk voldeed de in het ongelijk gestelde partij aan de uitspraak van den Europeeschen ambtenaar (1).

Behalve de scheepvaartregeling koesterde de Assistent-Resident SCHERER nog een ander plan ter pacificatie van Groot-Atjeh, mede steunende op het beginsel op de Noord- en Oostkust zoo juist gebleken.

Ieder met de toestanden bekend, weet, dat het verzet op Groot-Atjeh grootendeels door de kuststaten werd gevoed. Dáár werd het geld verdiend, waarmee de kosten van den oorlog werden bestreden, dáár werd het fanatieke volk verzameld om invallen in Groot-Atjeh te doen, daarheen trok men zich in veiligheid terug, als den guerilla's het vuur te na aan de schenen werd gelegd.

Aldus was Groot-Atjeh, voor een deel verwoest en ontvolkt — met nauwlijks 40.000 bewoners — het groote tournooiveld voor de strijdlustige bevolking der onderhoorigheden, op een half millioen bewoners geschat.

Was aldus het kwaad bekend, dan is hiermede ook het geneesmiddel aangegeven: afsnijding van Groot-Atjeh door een landstreek, waarvan de bestuurders geheel op onze hand, den doortocht aan de kwaadwilligen beletten.

Op de Noordkust was de Radja van Pedir hiervoor als aangewezen.

Zooals men weet, is de vallei van Groot-Atjeh aan alle zijden door breed, hoog, schier ontoegankelijk gebergte omgeven. Ten zuidoosten daarvan strekt de groote vlakte der XII Hoeloebalangs (Pedir) en der VI Hoeloebalangs (Gighen) zich uit. Slechts één weg voert van Kamala — den zetel der oorlogspartij — naar Groot-Atjeh door deze federatie heen. Deze eenige, zóó moeilijke weg, die o. a. 33 maal de boven-Atjeh-rivier zou snijden, ware met behulp van den Radja van Pedir gemakkelijk te versperren.

Over het Barissan-gebergte leidt dan verder nog slechts één weg naar de Westkust en van daar door den Gleh-loedah-pas naar de IV Moekims, Kroeng Raba. Behalve, dat deze weg ook zeer lang en nagenoeg onbegaanbaar was, zou ook hiervoor dezelfde methode als op de Noordkust te volgen zijn.

De Radja van Pedir en de voornaamste hoofden door den Assistent-Resident SCHERER geraadpleegd, toonden zich volkomen bereid mede te werken tot geheele afsluiting. Vermeerdering van macht en aanzien, geldelijk voordeel, hoop zich boven Gighen — steeds de tegenstander van Pedir — te verheffen, mochten de drijfveeren heeten.

Aldus waren de voorwaarden vastgesteld; de toenmalige Gouverneur LAGING TOBIAS, de opvolger van den heer PRUIJS VAN DER HOEVEN, meende echter, ofschoon niet ongeneigd er in toe te treden, eerst het resultaat te moeten afwachten van een krachtiger optreden der militaire

(1) Als een sterk voorbeeld van ons prestige in die dagen, zij nog hier vermeld, dat een eenvoudig bezoek van den heer SCHERER aan den Radja van Edi voldoende was om een partij gesmokkelde wapens, kruut, enz., nabij Edi gelost en reeds een eind in het binnenland gevoerd, uitgeleverd te krijgen en den koper beboet te zien.

macht; ook koesterde hij groote verwachtingen van de onderwerping van den sultan, die toen aanraking met ons had gezocht.

De spoedig daarop gevolgde verandering van stelsel, ons terugtrekken op Groot-Atjeh, het opheffen van verschillende posten op de kust, het intrekken der scheepvaartregeling, sloeg echter aan alle goede verwachtingen den bodem in.

Vergeefs trachtte de heer SCHERER den nieuwen civielen en militairen bevelhebber, den Kolonel DEMMENI, tot andere denkbeelden over te halen; het bleek, dat deze eenvoudig het hem door de Regeering voorgeschreven stelsel in practijk had te brengen.

Voor den heer SCHERER, aldus niet willende medewerken aan een gedragslijn, die hij noodlottig achtte, was verder te Atjeh geen plaats.

Zijn voorspelling echter — in een paar nota's bij zijn aftreden aan den Gouverneur neergelegd — werd bewaarheid :

Onze tegenstanders op de kust zouden het hoofd weer opsteken, de zwakke staten — onze vroegere trouwste bondgenooten — tot afval dwingen en hen straffen voor de ons betoonde genegenheid; aldus onze bedrogen vrienden tot onze ergste vijanden gemaakt.

Zoolang de blokkade duurt, zal de toestand min of meer rustig zijn, maar aangezien dit toch slechts een tijdelijke maatregel is, men daarmede het kwaad niet in den wortel aantast, men op die wijze wel straft, maar niet pacificeert, zal men wel beloften van beterschap — als van TOEKOE OEMAR en c. — maar geen duurzaam effect verkrijgen, en zal bij opheffing de smokkelhandel, onveiligheid, roof, moord- en doodslag als van voren af aan beginnen.

Wat dan ?

In plaats van een *hunker* naar de onderwerping van den sultan, waarin men sedert zijn voornaamste heil zag, in plaats van te begrijpen, dat die onderwerping logisch het gevolg moet zijn van onze maatregelen, en niet de pacificatie het gevolg van de onderwerping, dat men alléén in het eerste geval, dus als de sultan en de oorlogspartij onze overmacht, hunne onmacht hebben gevoeld, op duurzame onderwerping, op vrede en rust mag rekenen ;

in plaats van een stelsel, dat aldus na 6 jaren consequent doorgevoerd te zijn, geen betere uitkomsten geeft en dus gerust veroordeeld kan worden ;

in plaats van de blokkade, van het stelsel van afsluiting, van onthouding :
1°. het controleeren van handel en scheepvaart en het bijna geheel beletten van den smokkelhandel door een scheepvaartregeling in den geest van die, afgekondigd door den Gouverneur LAGING TOBIAS in Mei 1883 ;

2°. het meester worden van de kust, niet in naam maar inderdaad door het volgen eener gedragslijn, die met korte woorden is te bestempelen : aansluiting bij de zwakken en met hen de sterkeren in toom houden ;

3°. het isoleeren van Groot-Atjeh door insluiting en afsluiting van de kust door landstreken, wier bestuurders geheel met ons meegaande, den doortocht aan vijandige benden beletten;

4°. het pacificeeren van Groot-Atjeh, met of zonder sultan, naarmate de omstandigheden dit voor ons het verkieslijkst maken.

Ten einde het volle nut der scheepvaartregeling te trekken en haar tevens zóó in te richten, dat zij den eerlijken handelaren geen gegronde redenen tot klachten aanbiedt, op de Noord- en Oostkust vier, en op de Westkust drie of vier havens voor den algemeenen handel open te stellen, nam.:

op de Noordkust: Edi, Telok Semawé, Samalanga en Segli;

op de Westkust: Malaboeh, Tenom, Rigas en Kloewang;

op Groot-Atjeh: Oleh-leh en Poeloe-way, indien wij ons op dit eiland vestigen.

Aangezien op al deze punten posten moeten komen — voor zoover ze er nog niet zijn — zouden wel eenige meerdere troepen worden vereischt, waarschijnlijk zouden deze echter van de bezetting van Groot-Atjeh te vinden zijn; zoo niet, dan zou tijdelijk — voor een paar jaren — de bezetting eenigszins vermeerderd moeten worden.

Die vermeerdering van posten op de kust, tevens havens, in elk geval noodig om gegronde klachten van de handelaars te voorkomen. De havens moeten toch zoo gelegen zijn, dat het den bewoners der omliggende staatjes doenlijk en gemakkelijk is hunne producten met kleine prauwen derwaarts te brengen en handelswaren vandaar af te halen. Liggen de havens te ver van de productie-plaatsen, dan worden de transportkosten te hoog, het verval van den handel zou er het gevolg van kunnen zijn.

Uitbreiding van de marine onnoodig. De smokkelhandel met stoomschepen is toch gemakkelijk te beletten, die met prauwen langs de kust tot een minimum terug te brengen. Het vangen van smokkelaars trouwens niet de taak onzer marine.

De meerdere kosten eindelijk, slechts gering, bestaande behalve wellicht voor eenige meerdere bezetting, in de aanstelling van recherche-personeel, de aanschaffing van enkele Atjehsche vaartuigen voor zeepolitie langs de kust, in tegemoetkomingen ten slotte aan de Radja's, die ons behulpzaam waren bij het ten uitvoer leggen onzer plannen. . . . te zamen een paar ton.

Ziedaar in korte woorden den inhoud van het werk van den heer SCHERER weergegeven, in groote trekken zijn stelsel ter »pacificatie van Atjeh" geschetst.

Wegens het hooge belang, de hoofdpunten echter zoo volledig mogelijk, naar wij hopen. . . . de beschikbare ruimte in aanmerking genomen.

Een uitvoerige *bespreking* evenwel van het werk, waarin de klemtoon in hoofdzaak op politieke handelingen valt, komt ons in een militair blad als dit, minder eigenaardig voor.

Wij willen dus volstaan met in het kort onze nagenoeg volkomen instemming met den oud-Assistent-Resident der Oost- en Noordkust uit te spreken.

Waar hij in den aanvang den handschoen opneemt voor den Generaal VAN DER HEIJDEN, waar hij herhaaldelijk op de noodlottige gevolgen der concentratie wijst, op het weinige succes onzer tegenwoordige positie, van ons stelsel van afwachting en onthouding, daar vinden wij in hem — een deskundige bij uitnemendheid, en als niet-militair, als civiel ambtenaar zeker onverdacht getuige — een welkomen bondgenoot.

Hierover behoeven wij echter thans niet in nadere beschouwingen te treden (1).

Waar de heer SCHERER wijst op het nut der scheepvaartregeling, op de noodzakelijkheid eener krachtige, opbouwende politiek, heeft de geschiedenis voldoende uitspraak gedaan. Hier wordt voorzeker het gebied der nieuwe proefnemingen — waarvoor men te Atjeh met recht huiverig geworden is — niet betreden. Niet in eens, maar na voorafgaande, behoorlijke voorbereiding worde derhalve de blokkade door een scheepvaartregeling als de door den heer SCHERER aanbevolene, vervangen.

Met de daartoe vereischte nieuwe posten op de kust, breide zich beleidvol en krachtig onze politieke invloed op de kust uit; gedachtig aan het divide ad impera, verdeele men onze tegenstanders, steune de zwakken, breidele de sterken.

Ook wat de pacificatie van Groot-Atjeh aangaat, kan men o. i. den weg volgen door den heer SCHERER aangegeven.

Die afsluiting, isoleering van de oorlogspartij, was trouwens ook reeds het streven — zij het dan ook op meer militaire wijze — van den Generaal VAN DER HEIJDEN geweest, waarbij het terrein uitermate onze bondgenoot kon zijn.

In 1889 schreven wij hieromtrent met den heer HOOIJER (zie »Eene schoone bladzijde uit Atjeh's geschiedenis,» bladz. 77 en v.v.):

»Het geheele Atjeh-vraagstuk heeft zich noodwendig steeds sterk geïnflueerd gezien door de topographie van het te veroveren gebied.»

(1) Zie daarvoor o. a. in dit tijdschrift onze artikels: »Het Atjeh-vraagstuk» (1886) en »Een stem voor onze tegenwoordige positie te Atjeh» (1890). Omtrent dit laatste zij het ons vergund hier op te merken, dat ofschoon tegen dit artikel repliek verscheen, o. a. van den oud-Resident SWAVING, wiens brochure »de Atjeh-balans» daarin was gerecenseerd, wij het stilzwijgen verder bewaarden, omdat, waar onze argumenten niet werden weerlegd, het ons voorkwam, dat het publiek weinig belang heeft bij het voortzetten van een strijd, die dan allicht een personeel karakter kon aannemen.

Alleen vermeenen wij den heer SWAVING te mogen opmerken, dat, waar hij aan ons adres schrijft: »Veel beter dan gij was ik in de gelegenheid de vele en groote deugden van het Indisch korps officieren bij expeditiën op te merken» enz. (*Het Vaderland* van 7 Juni 1890), Zijn Edele zich vermoedelijk vergist, en wellicht — bij persoonlijke onbekendheid — afgaande op onze tegenwoordige betrekking van *Nederlandsch* officier, over het hoofd ziet, dat wij meerder jaren zelf tot dat Indisch leger behoorden, lief en leed daarmee deelden en ook te velde — niet als controleur den troep vergezellende, maar er deel van uitmakende — dit officierskorps leerden kennen en waardeeren.

„ »Den Atjeh af te sluiten van de zee werd toen spoedig noodzakelijk, zoodat de verdedigingslinie ten westen en ten oosten het onbewoonbare, woeste gebergte moest raken en zich daartegen aanleunen.”

„ »Té Indrapoeri hadden wij het toppunt van den driehoek bereikt, die de zee tot basis, het Gle-Raja en de onbewoonde kale heuvelruggen, oostelijk der XXVI Moekims, tot opstaande zijden heeft.”

»Strategisch was dit het punt, waarnaar wij jaren lang hadden gezocht.”

»Onze liniën, die zich door de drassige sawah-terreinen slingerden, waren al verder en verder opgeschoven, en konden nu vervallen, want mijlen en mijlen breede strooken woest, onbewoond en gedeeltelijk onbegaanbaar bergland zouden haar vervangen.”

»Zij zouden een betere afsluiting daarstellen voor den Atjehschen vijand — die zonder proviand of transportmiddelen moet ageeren — dan onze posten, die verloren lagen te midden van kampongs, bewoond door eene hoewel overwonnen, allicht met den vijand heulende bevolking.”

»Waren nu alle vijandelijke benden uit dien driehoek verwijderd, de zijden ondoordringbaar gemaakt en de hoekpunten goed verzekerd, dan was met het uitsteken van de vlag boven het hooge, driedubbele dak der Missigit Indrapoeri, ook de verovering van Groot-Atjeh bekroond geweest.”

»De ontwerper en uitvoerder van de laatste, op strategische grondslagen berustende veroveringen gevoelde de noodzakelijkheid zich van de sterkte dezer driehoeks zijden te overtuigen, en die sterkte zooveel mogelijk te vergrooten. Daarom werd mede Lamtoba bezocht, werden de vluchtelingen der XXVI Moekims nog verder teruggedreven. Daarom werd, tegen het gevoelen van den Gouverneur-Generaal in, ook opgerukt naar Selimoen, ten einde de te verwachten aanvallen op het hoofdafsluitingspunt te Indrapoeri te voorkomen, hetzij door onderwerping van de hoofden en bevolking in het voorgelegen terrein, hetzij door vernietiging van den weerstand aldaar.”

»Door deze tochten kreeg de militaire en civiele bevelhebber tevens een zuiver inzicht in den maatschappelijken, politieken en topographischen toestand van het laatste en diepste gedeelte der vallei.”

»Uit de daarbij verzamelde gegevens bleek, dat de zijden van den driehoek voldoende zekerheid van afsluiting zouden verschaffen, als zij slechts in de hoekpunten — vooral aan den top — goed versterkt werden, zoodat het insiepielen van allerlei kwaad volk kon voorkomen worden.”

Mocht het middel van den heer SCHERER thans, nu wij van het terrein als natuurlijken bondgenoot hebben afgezien, en ons in Groot-Atjeh zelf wederom een nog weinig genegen bevolking omringt, niet die uitwerking hebben, die de Schrijver er zich van voorstelt, en die het zeker zonder de concentratie zou gehad hebben, welnu, men late zich hierdoor niet te zeer ontmoedigen.

Het zwaartepunt der Atjeh-quaestie ligt thans vooral op de *kust*.

Die meester is van de kust — wij zeggen het hier den heer PRUIJS VAN DER HOEVEN na — is meester van het land.

Door de kust te beheerschen moeten wij er komen.

Door het voeren — gelijk deze gouverneur beoogde (1), maar waarin hij helaas te kort schoot — eener actieve, opbouwende politiek; door te streven, niet naar verwijdering, maar naar aanraking met den Atjeh, door hem aan te trekken — vrij van alle zwakheid intusschen — door rechtvaardigheid, door het bewandelen van den koninklijken weg (2), door vrede en orde te stichten, de wettige hoofden — al of niet met sultan — te brengen op de plaats, die hun toekomst, de wettige eigenaren in het bezit hunner eigendommen te herstellen, met behoorlijke inkomsten en waarborgen onder ons oppergezag moeten wij ons doel bereiken: door organisatie tot pacificatie!

In den regel zal daarbij op de kuststaten met onzen moreelen en geldelijken steun, al of niet met bijstand der marine, kunnen volstaan worden.

Zelfs te Groot-Atjeh komt het ons voor, dat de onderwerping, de pacificatie, niet in de eerste plaats langs gewelddadigen weg direct van onze bentings uit over de vijandelijke linie heen voert.

Enkele malen zal echter, hier of op de kust, de hulp van het leger noodzakelijk blijven.

Zonder die gevallen te provoceeren, zonder het militair element opzettelijk op den voorgrond te stellen, waartoe de omstandigheden, waaraan wij ons te onderwerpen hebben, te zeer gewijzigd zijn, schrome men echter aan den anderen kant niet, waar de krachtige hand onmisbaar blijkt, haar te gebruiken, maar dan ook beleidvol, krachtig, doortastend, energiek!

Wat het leger dan vermag, hebben voorzeker de zoo roemrijke krijgsgeschiedenissen te Edi in het vorig jaar voldoende bewezen!

Ten slotte nog eene opmerking op één punt, waaromtrent wij met den heer SCHERER verschillen.

Blijkens het slot van zijn werk schijnt hij bij de keuze van een nieuwen gouverneur niet tegen een splitsing van het militair en civiel bestuur te Atjeh of tegen de keuze van een civielen gouverneur op te zien. Wel erkent hij, dat het de beste toestand zou zijn, als de met het gezag bekleede persoon bewezen had een even goed bestuurder van inlandsche volken als goed militair aanvoerder te zijn, maar waar dit onmogelijk is, houde men in elk geval bij de keuze rekening — indien men van scheiding van gezag niet weten wil — met het feit, dat sedert 1884, in plaats van militair-, politiek beleid de hoofdfactor der pacificatie geworden is.

(1) Zie diens werk: *Mijne ervaring van Atjeh*.

(2) Ook hierop mag wel eens de nadruk gelegd worden, men denke slechts aan de betreuwenswaardige feiten, meegedeeld in het artikel: »Segli in 1885—1887, *Indische Gids*, 1890.

Den ons onbekenden Schrijver bij de betuiging van sympathie voor zijn werk, onzen dank voor de toezending.

Tegen deze nieuwe splitsing van gezag of benoeming van een civielen gouverneur, vermeenen wij ten ernstigste te moeten waarschuwen.

Nog altijd blijft van kracht, hetgeen wij vroeger in dit Tijdschrift schreven (het Atjeh-vraagstuk), met betrekking tot de vervanging van den Generaal VAN DER HEIJDEN door den Civielen Gouverneur PRUIJS VAN DER HOEVEN :

»Niet een nauwlijks overwonnen land, en vooral niet een land bewoond door een Aziatisch volk, allermint een land waar de oorlogsfakkelt zoo lang heeft gewoed en de hartstochten door eeuwenlangen haat, wraak en fanatisme zijn opgezweept, is rijp voor een civiel bestuur. In zulk een land moet het militair en het civiel bestuur onverdeeld in één hand berusten, en wel in handen van het eerste, omdat daardoor alleen aan de legermachine — het hoofdwerktuig nog tot het bewaren van orde en rust — een behoorlijke en snelle werking kan worden verzekerd.»

..... »De miskennis van deze eenvoudige waarheid heeft ons op Sumatra reeds meermalen bloedige offers gekost, totdat men ten slotte weer tot het eenhoofdig, militair bestuur zijn toevlucht moest nemen. Zoo in den Padri-, zoo in den Atjeh-krijg.»

Is men in die enkele jaren, die er verlieden sedert men gedwongen was het militair- en civiel gezag wederom in één hand — de militaire — te vereenigen, de schromelijke gevolgen, die de splitsing na zich sleepte, reeds vergeten?

Of is de toestand zooveel verbeterd?

Wie zal dit beweren, allermint zeker de heer SCHERER, die den tegenwoordigen, zooals wij zagen, zeker niet rooskleurig inziet.

Neen, geen nieuwe proefneming op dit gebied zoolang te Atjeh nog een toestand heerscht, die een snel en energiek handelen kan noodzakelijk maken; maar ook zelfs jaren daarna nog niet, vóór het krachtig, eenhoofdig, militair bestuur den Atjeher heeft gebogen en hem verzoend heeft met onze heerschappij!

Zeker maakt dit de keuze van een nieuwen gouverneur bij het hooge gewicht, dat wij met den heer SCHERER in de tegenwoordige omstandigheden aan het politiek beleid toekennen, uiterst moeilijk.

Zeker is het te betreuren — wij wezen er ook reeds herhaaldelijk op — dat de staatkundige opleiding en vorming onzer hoogere militaire bevelhebbers in Indië alles te wenschen overlaat.

Wij zouden echter vermeenen het Indisch leger onrecht te doen door aan te nemen, dat zijn geleerden niet een bekwaam, hooggeplaatst militair, tevens een beleidvol staatsman telden.

Het spreekt vanzelf — na de opgedane ondervinding — dat de Regeering zich mede te overtuigen heeft, dat de nieuwe Gouverneur in hoofdzaak haar denkbeelden — laat ons hopen dezelfde als die van den heer SCHERER — deelt.

Want dit zijn wij — en hiermede besluiten wij ons overzicht — geheel met den Schrijver eens, waar deze aan het slot van zijn werk opmerkt:

„om het (stelsel) te doen slagen moet men van de juistheid er van volkomen doordrongen zijn, den vasten wil hebben het consequent uit te voeren en bovenal den tact bezitten met Atjehers om te gaan en hun vertrouwen te winnen, zonder ze zelf verder te vertrouwen dan men met het oog op hun karakter verantwoord kan, en daarbij niet vergeten dat eigenbelang, zoo ergens, dan onder de Atjehers den scepter zwaait.”

Moge op die wijze het Atjeh-vraagstuk eindelijk zijn oplossing nabij komen!

W. COOL.

EEN ACTUEEL PROEFSCHRIFT.

Wanneer, zooals één onzer groote juristen het eens zeide, het militaire recht zelfs voor de rechtsgeleerde wereld in een afgesloten hoekje zit, waar men zelden of nimmer komt, dan mocht vooral ook uit de militaire wereld een oprecht welkom opgaan, toen in December jl. de Heer A. C. H. GEUKAMA BAKKER de Senaatskamer van de Amsterdamsche Universiteit werd binnengeleid, om zijn proefschrift: *De militaire rechtbanken in Frankrijk, Beieren en Rusland*, voor de faculteit te verdedigen. De bijval, daarbij door dien rechtsgeleerde verworven, zal ook door het leger levendig toegejuicht zijn, omdat het in dit geschrift uitmuntende toetssteenen op het gebied van de militaire rechtspleging aantreft, die vooral thans bijzondere waarde hebben, nu ook *De Rechtspleging bij de landmacht* zich langzamerhand opmaakt, om in het museum van vaderlandsche rechtsoudheden naar het plaatsje te zoeken, dat haar krachtens hare grijsheid toekomt.

De Schrijver van dezen belangwekkenden arbeid voorziet de hervorming van ons formeel militair recht zelfs in eene zóó nabijliggende toekomst, dat hij de behandeling van de bestaande militairrechterlijke instellingen voor de landmacht in enkele van die staten, welke sinds korteren of langeren tijd niet gedraald hebben met de hervorming hunner militaire rechtspleging, van meer practische waarde heeft geacht dan »eene optelling der gebreken van de thans te onzent bestaande procesorde en militairrechterlijke organisatie.»

Beschouwt men, zoo zegt de Schrijver, den toestand, waarin zich de militaire justitie tegenwoordig in verschillende landen bevindt, dan doen zich hoofdzakelijk twee groepen aan ons oog voor.

Tot de eene groep moeten worden gebracht de rijken, waar de militaire justitie steeds nog wordt beheerscht door het *onvermengd* inquisitoire principe met alle daaraan klevende gebreken, waar het zwaartepunt van het proces geheel geplaatst is in het vooronderzoek, en veel, wat door wetenschap en civiele strafwetten lang verworpen is, heeft stand gehouden; waar zij, die het oordeel moeten vellen, naar waarheid geene rechters over feiten en

rechtsvragen kunnen heeten. Zij zijn toch op hoogst onvolkomen wijze tot oordeelen in staat gesteld en zullen in de meeste gevallen hulpeloos staan tegenover den eisch, gedaan door hem, die, rechtsgeleerde van beroep als hij is, bij het overwicht door practijk en rechtsstudie reeds geschonken, bovendien nog de draden van het geheele proces in handen heeft.

De andere groep geeft eene inrichting der militaire justitie te aanschouwen waarbij, onder behoud van postulaten der militaire discipline, de beginselen van het modern burgerlijk strafproces ingang gevonden hebben en alle momenten van een *judicium contradictorium* de militairen van eene strafrechtspleging zijn komen verlossen, waarbij zoo goed als niet voor de rechten van den beschuldigde was gezorgd.

Aan Frankrijk en Beieren komt de eer toe, als baanbrekers in deze, den weg te hebben gewezen.

De bondige redactie, de eenvoud in de regeling van het militaire strafproces, kunnen ook hier niet anders dan Frankrijk's welverdienden naam op legislatief gebied versterken.

Omstreeks denzelfden tijd als Frankrijk aangevangen, kwam in Beieren evenwel het formeele militair strafrecht in den vorm, waarin het zich nu bevindt en waarbij zonder noodzaak niet van de civiele wetgeving is afgeweken, eerst een twaalfal jaren later tot stand.

Van geheel het Deutsche Rijk onderscheidt Beieren zich als de eenige staat, die met de daad heeft getoond niet langer vrede te willen hebben met eene verouderde militaire justitie.

Twee andere rijken, waarmede op militair gebied te rekenen valt, Rusland en Italie, zijn tevens de voornaamste hervormers van de rechtspleging in hunne legers (1).

Met het oog op het bestek van zijn geschrift voor de keuze gesteld van eene behandeling van het militair rechtswezen in één dezer laatstgenoemde beide landen, heeft de Schrijver de voorkeur gegeven aan Rusland, het uitgestrekte, nog wazig bekende keizerrijk, hetwelk groote zorg aan het verkrijgen van eene wel ingerichte militaire justitie besteed en op bevredigende wijze het vraagstuk opgelost heeft, om de bedeeing van het strafrecht voor den militair geheel gelijk te doen zijn aan die voor den burger.

Alleen deze laatste omstandigheid is gewichtig genoeg om in hooge mate belangstelling te wekken; en nu dan ook de ons goedgunstig verleende plaatsruimte niet toelaat om den inhoud van den uitmuntenden en nuttigen arbeid met zijne belangwekkende, vergelijkende beschouwingen in den breede te bespreken, wenschen wij er ons toe te bepalen om een denkbeeld te geven van hetgeen door den Schrijver op het gebied van de militaire rechtspleging in Rusland is medegedeeld en waarbij o. a. ook uit den origineelen tekst van het Russische wetboek werd geput.

(1) Na Denemarken en Noorwegen komt ons land in de rij der volken voor, als het meest met zijne wetgeving ten achter. (Proefschrift, bladz. 3, noot 1.)

De bijzonderheden van de militaire procedure in Rusland dan, zijn te vinden in de vier hoofdstukken van de Oestaf Wojenno Soedebnyj (Militair-rechterlijk Wetboek), waarin achtereenvolgens worden behandeld: de militair-rechterlijke instellingen, het gewoon militair proces, het bijzondere proces voor enkele soorten van misdrijven en personen, en het proces in tijd van oorlog.

Regiments-Krijgsraden, Afdeulings-Krijgsraden en een Hoogste Militair Hof vormen even zoovele soorten van krijgsraden, van welke de rechtspraak uitgaat; voor oorlogstijd worden daarenboven Krijgsraden te velde en een Hoogste Militair Hof te velde in het leven geroepen.

Voor de zittingen van elke der hier genoemde soorten geldt het beginsel van mondelijkheid en publiciteit. Met een beroep op de discipline kan echter in iedere zaak, ook waar 't commune delicten geldt, de openbaarheid worden opgeheven. Evenwel is voor sommige zaken eene behandeling met gesloten deuren gebiedend voorgeschreven.

Wat de rechtsbevoegdheid betreft, verdient het opmerking, dat de personen, die te onzent militaire geëmployeerden zouden worden genoemd, slechts dan voor de militaire rechtbanken worden gebracht, wanneer zij overtredingen tegen de krijgstucht, of wel *in hunne functie* delicten plegen; voorts dat ook in *gewone* tijden burgers voor den krijgsraad te recht gesteld kunnen worden, wanneer zij gezamenlijk met militairen aan een militair delict hebben deelgenomen.

Heeft het gepleegde misdrijf echter, zooals de Russische wet het uitdrukt, geene betrekking op de verbreking der voorschriften van discipline en militairen dienst, dus ingeval van een commun delict, dan ressorteeren burgeren militaire deelnemers onder de civiele rechtbanken.

Op den militairen chef rust dan de zorg voor uitvoering van de aan zijne ondergeschikten opgelegde straf.

Is door een of meer van deze laatsten tegelijkertijd, maar onafhankelijk van het gemeenschappelijk met burgers volbrachte strafbare feit, een militair delict begaan, waarop eene strengere straf is gesteld, zoo komt, nadat *allen* eerst voor de Burgerlijke rechtbank hebben te recht gestaan, deze zaak voor 't militair gerecht.

Voor zooveel de militairen betreft, wordt de uitvoering van 't eerst geslagen vonnis opgeschort, totdat ook de militaire rechtbank uitspraak heeft gedaan.

Na hun ontslag worden militairen slechts aan een krijgsraad overgegeven voor zoodanige, in hunnen diensttijd bedreven strafbare feiten, welke van schending hunner militaire plichten vergezeld gingen.

De laagste trap van militaire jurisdictie in Rusland wordt gevormd door de rechtbanken, welke bij ieder regiment en bij andere troepenafdeelingen worden aangetroffen, welker bevelhebbers met de macht van een regimentscommandant zijn toegerust.

De aldus bij zoodanige korpsen en afzonderlijke detachementen gevormde krijgsraden dragen den naam van de troepenafdeeling, bij welke zij ingesteld zijn. Zij vormen met de Regiments-Krijgsraden, de militaire rechtbanken van lageren rang, die voor groote legers hun nut hebben. Gevallen, te zwaar om de verantwoordelijkheid door één enkel mensch, den commandant, te doen dragen en toch niet zwaar genoeg om de bemoeiing van een volledigen krijgsraad te vereischen, behooren voor deze colleges thuis.

De Regiments-Krijgsraden bestaan uit een hoofdofficier-president, voor één jaar, en uit twee officieren-rechters van subalternen rang, voor een korteren termijn benoemd. De functiën van secretaris worden voor den tijd van twee jaren eveneens aan een subaltern officier opgedragen.

Uitgesloten van het optreden in deze krijgsraden zijn de officieren, die een vonnis tot hun last hebben, of onderworpen zijn geweest aan opsluiting in de hoofdwacht met intrekking van eenige dienstvoorrechten, alsook die, welke geen twee jaar werkelijken dienst hebben. Ofschoon voor deze rechtbank de beschuldigde niet door een verdediger wordt bijgestaan, levert de wijze van behandeling allen waarborg voor hem op.

Gevoelt hij zich over het gevelde vonnis bezwaard, dan kan hij zich op den regimentschef beroepen. Deze mag alleen verlichting van straf, geen verzwaring daarvan opleggen.

Is die chef het niet eens met de gevelde uitspraak, in dien zin dat hij de opgelegde straf te licht vindt, dan heeft de Afdeelings-Krijgsraad uitspraak te doen.

Dit lichaam wint het in rang en beteekenis voor de militaire rechtspleging verre van de Regimentsraden, inzonderheid door zijne eigenaardige organisatie. Het berecht de generaals, hoofd- en subalterne officieren en voor de gevallen, waar de op het feit gestelde straf de competentie van den lageren krijgsraad overschrijdt, ook de onderofficieren en soldaten.

Een Afdeelings-Krijgsraad beoordeelt de zaak in haar geheel en bestaat uit *vaste* en uit *tijdelijke* leden. Het aantal der tijdelijke leden is op vier vastgesteld; dat der permanente wisselt af, naarmate van de uitgestrektheid der militaire afdeeling, doch bedraagt minstens zeven, een getal dat ook het minimum aangeeft van het aantal rechters, waarmede de krijgsraad zitting houdt.

Sedert 1887, toen het civiele element voor de vervulling van militair-rechterlijke betrekkingen geheel werd uitgesloten, bestaat de Afdeelings-Krijgsraad geheel uit militairen in officiersrang.

De drang uit het leger tot vervulling van deze ambten heeft dezen toestand mogelijk gemaakt.

Op de militaire rechtsschool te St. Petersburg toch kan jaarlijks slechts de helft van het aantal adspiranten na afgelegd examen geplaatst worden. Het met goed gevolg afloopen van den driejarigen cursus dezer school, die een onderwijzend personeel van 16 leeraars heeft en waarop niet anders dan

officieren worden toegelaten, is een der eerste vereischten om te kunnen worden aangewezen tot candidaat naar militairrechterlijke betrekkingen. Voorts kunnen slechts infanterie- en cavalerie-officieren in aanmerking komen, welke vóór of na den afloop van dien cursus minstens 2 jaren eene compagnie of een eskadron hebben gecommandeerd, alsook artillerie-officieren, die vóór het bezoeken van de rechtsschool ten minste 2 jaren oudste officier bij eene batterij zijn geweest, of wel na den cursus 3 jaren bij hun wapen hebben gediend. Tot het vereischte getal wordt uit de subalterne officieren, die aan deze voorwaarden voldoen, eene benoeming tot candidaat gedaan. Aan deze kandidaten wordt bij den Afdeelings-Krijgsraad een werkkring aangewezen; bovendien moeten zij in hun vrijen tijd de zittingen van dien raad bijwonen. Bij gebrek aan rechters van instructie kunnen zij dezen post waarnemen; ook nemen zij dikwijls de rol van verdediger op zich. De kandidaten, die naar genoegen werkzaam zijn geweest, worden bij vacatures altijd eerst tot rechters van instructie en substituten van den ambtenaar van het openbaar ministerie bij den afdeelingsraad benoemd. De officieren, die de militairrechterlijke carrière hebben ingeslagen, beginnen derhalve met de vervulling van eene dezer beide functiën en, hoewel zij eene speciale categorie uitmaken, gaat hunne bevordering in militairen rang door.

De vaste leden der afdeelingsraden worden gezocht onder de militaire rechters van onderzoek en onder de bovengenoemde substituuts, die in deze qualiteit minstens twee jaren dienst hebben gedaan.

De voorzitter heeft minstens den rang van generaal-majoor en behoort tot het korps permanente leden.

De *tijdelijke* leden bestaan in twee hoofd- en twee subalterne officieren.

Tot de vaste ambtenaren bij elken Afdeelings-Krijgsraad behooren de *militaire rechters van onderzoek*, gewoonlijk zeven of acht in aantal, die in onderscheidene standplaatsen verblijven. Het zijn allen officieren, die eerst onder de toegelaten kandidaten hebben behoord en na de gevorderde voorbereiding met het bedoelde ambt zijn bekleed.

Het hoofd van het Openbaar Ministerie bij den Afdeelings-Krijgsraad is de militaire Procureur, wien een aantal substituten ter zijde staat. Tot substituut van den militairen procureur kan men na vier jaren practijk, tot militairen procureur na zes jaren practijk worden aangesteld.

Aan het hoofd van de Griffie staat een griffier, die substituuts onder zich heeft. Opmerkelijk is de wetsbepaling, welke voorschrijft, dat zij, die de functiën van griffier en substituut-griffier bij dezen raad vervullen, burgers zullen zijn, terwijl overigens geen niet-militairen in eenige betrekking aan de militaire rechtspleging mogen deelnemen.

Aan de griffies der verschillende krijgswraden van deze soort zijn een aantal adspiranten naar de militairrechterlijke betrekkingen werkzaam gesteld, om hetzij zelfstandig, hetzij ter adsistentie, in verschillende functiën op te treden.

Het recht tot instelling van een gerechtelijk onderzoek komt aan alle commandeerende officieren toe. De militaire rechter van onderzoek mag niet dan na ontvangen last van een militair commando tot het onderzoek overgaan.

Een bij den competenten commandant aangebrachte klacht kan eerst bij blijkbare ongegrondheid zonder gevolgen worden gelaten. De weigering om een onderzoek in te stellen geeft het recht om zich te wenden tot den onmiddellijk hooger bevelhebber, die in geval het eene zaak is voor den Afdeelings-Krijgsraad, het advies van den militairen Procureur inwint. Verschillen beide dignitarissen van meening, dan beslist het Hoogste Militair Hof. Het proces voor den Afdeelings-Krijgsraad wijkt in niets af van de hedendaagsche algemeen aangenomen wijze van behandeling eener strafzaak.

Door kenbaarmaking aan den beklagde van de akte van beschuldiging, van de lijst der te hooren getuigen, van de namen der rechters, en van de toevoeging van een verdediger, is voor zijne rechten behoorlijk gewaakt.

Met gewone meerderheid van stemmen wordt beslist.

Onder den naam van Hoogste Militair Hof zetelt te St. Petersburg een militair Hof van Cassatie, dat met den voorzitter mede, bestaat uit vijf permanente leden, onmiddellijk door den Tsaar aangewezen, en uit twee tijdelijke leden, generaals, die ook door den Keizer (doch op voorstel van den Minister van Oorlog) benoemd en om de zes maanden vervangen worden. Het Openbaar Ministerie wordt waargenomen door den militairen Procureur-Generaal, wien twee substituuts, mede militairrechterlijke ambtenaren ter zijde staan.

Op grond van het wetboek kan cassatie worden geëischt: bij duidelijke schending der wet of verkeerde toepassing daarvan in de bepaling van het misdrijf of in den aard der opgelegde straf; voorts wanneer vormen, die op straffe van nietigheid voorgeschreven zijn, achterwege zijn gebleven en eindelijk bij overschrijding der rechtsmacht. Indien het vonnis is vernietigd, wordt de zaak, wanneer het Hoogste Militaire Hof zelf geen recht doet, terug verwezen naar denzelfden krijgsraad, die het eerste vonnis heeft vastgesteld; evenwel moet deze dan anders worden samengesteld. Ook kan de zaak echter aan een anderen krijgsraad worden opgedragen.

De gewone zittingen van het Hoogste Militair Hof in cassatie-procedures zijn openbaar. De openbaarheid is geheel uitgesloten, wanneer dit college gebruik maakt van de wetgevende macht, die het in zeker opzicht bezit. Het Hof heeft n. l. de bevoegdheid om, naar aanleiding van een bepaald zich voorgedaan hebbend geval, de bestaande wet te completeeren, te verduidelijken of te veranderen. Een en ander kan echter eerst in uitvoering komen na bijzondere beraadslagingen en nadat de Keizerlijke goedkeuring is verkregen.

Vóór nu tot de bespreking van de rechtspleging te velde over te gaan, zij nog de omstandigheid vermeld, dat in het onderwerpelijke wetboek ook

de verhouding van de militaire — tot de geestelijke rechtbanken is geregeld en dat het den weg van berechten aangeeft voor »staatsmisdaden" van militairen, ambtsmisdrijven van militairrechterlijke ambtenaren en voor persdelicten, welke, door militairen gepleegd, evenwel geen militair misdrijf uitmaken.

Omtrent de *Krijgsraden te velde* zij opgemerkt dat de jurisdictie over de Russische troepen in oorlogstijd toekomt aan de Regiments- en Etappe-krijgsraden, die in competentie gelijk staan; voorts aan korps-krijgsraden, aan den Achterhoede-Raad en aan het Hof van Cassatie te velde. Etappe-Raden worden slechts ingesteld, wanneer daartoe de noodzakelijkheid blijkt; dit geschiedt alsdan door de bevelhebbers der etappe-afdeelingen, door den etappe-commandant of ook wel door den bevelhebber van de militaire communicatiën.

De *Armeekorps-Krijgsraden* nemen te velde de plaats der aan een territorium gebonden krijgsraden der Militaire Afdeelingen in en bestaan uit een voorzitter en twee tijdelijke leden.

Aan elken Korps-Krijgsraad worden bovendien toegevoegd een militaire Procureur, een griffier en twee candidaten voor militairrechterlijke betrekkingen, waarvan een bij den Raad, de andere bij den Procureur in functie is.

De *Achterhoede-Raad* wordt geheel op dezelfde wijze als de *Afdeelings-Krijgsraden* in vreedstijd samengesteld. De tijdelijke leden worden door den commandant der troepen in de Achterhoede benoemd. Op diens order kunnen in het rayon van de Achterhoede voor enkele gevallen tijdelijke krijgsraden worden geformeerd.

Het Cassatie-Hof voor de armee te velde wordt opgericht bij den staf van de Achterhoede en bestaat uit een voorzitter en twee leden uit de generaals.

De Tsaar benoemt den voorzitter uit de permanente leden van het Hoogste Militair Hof, de Minister van Oorlog de beide leden: één uit de militairrechterlijke ambtenaren, den andere onmiddellijk uit de troepen.

De Minister voorziet tevens, op voordracht van den militairen Procureur-Generaal, in de benoeming van een ambtenaar van het O. M., waartoe een militairrechterlijk ambtenaar moet gekozen worden.

De Procureur-Generaal wijst uit de ambtenaren van de militairrechterlijke hoofdadministratie een griffier aan.

Het Hof van Cassatie te velde blijft met alle krijgsraden in onmiddellijke verbinding staan.

Tot voorziening in cassatie wordt een termijn van tweemaal 24 uren geschonken. Daarna komt op denzelfden dag de zaak voor het Hof in behandeling. Niet toegelaten is de eisch tot cassatie der vonnissen van Korps-Krijgsraden en van den Achterhoede-Raad, zoo in hooger beroep recht is gesproken, op verlangen van den commandant, in strafzaken uit de Regiments- en Etappe-Raden komende.

In oorlogstijd komen aan den commandant der Achterhoede en aan de bevelhebbers der verschillende armeekorpsen de rechten van toezicht op de

krijgsraden en disciplinaire bestraffing der militaire rechters toe, die anders aan de bevelhebbers in de militaire afdelingen zijn toebedeeld.

Wat betreft het algemeene toezicht op de militaire rechtbanken, op de personen der militairrechterlijke ambtenaren, hunne verplaatsing, de verhouding der krijgsraden onderling, treedt de Generaal en Chef in de rechten van den Minister van Oorlog.

De rechtsmacht van de Krijgsraden te velde strekt zich in vollen omvang, behalve over de eigenlijke troepen en over hen, die gerekend worden tot het leger te behooren (zoals militaire en burgerlijke ambtenaren), ook uit over diegenen, welke in eenige dienstbetrekking uit vrije huur voortspruitende, staan tot in militairen dienst zijnde personen; voorts over kooplieden, correspondenten, gidsen, werklieden, koetsiers, die de troepen met toestemming van het legercommando volgen.

Burgers, op plaatsen verklaard in staat van beleg, zijn aan den militairen rechter onderworpen voor de misdrijven, welke met name in een voor dit geval uitgevaardigde allerhoogste Oekaz genoemd zijn.

Bewoners van het in 's vijands land bezette gebied staan te recht voor de krijgsraden wegens deelneming aan delicten met personen, die voor den militairen rechter justitiabel zijn, alsook voor misdrijven genoemd in de proclamatie van den Generaal en Chef.

De wet schrijft na het einde van den oorlog aflegging van rekenschap voor van de behandeling der zaken in alle soorten van krijgsraden, geen enkele uitgezonderd.

Hoewel noode, moeten wij hiermede afscheid nemen van de belangwekkende studie, waarop wij ons veroorloofden de aandacht te vestigen, en die in hooge mate verdient, om ook in ruimen militairrechterlijken kring bekend te worden.

W. R. H. WAKKER.

Kampen, Februari 1891.

Een gevechtsexercitie in beeld.

(Met schetsen op Plaat V en VI.)

De § 132 van het Voorschrift op het Tirailleeren is een van die onderdeelen van ons reglement, die bij theorieën liefst met stilzwijgen worden voorbijgegaan. Zij behandelt het »aanvallend gevecht van het zelfstandig optredend regiment» en munt niet uit door buitengewone helderheid en duidelijkheid. Die vier bataljons in drie of vier liniën, die taak van de derde en vierde linie, dat vuur van gesloten compagnieën, dat ondersteunen van den aanval door vuur van gesloten afdeelingen uit zijwaartsche stellingen, dat alles warrelt in deze paragraaf dooreen, zonder dat men weet, hoe het nu eigenlijk geschieden moet. Het is waar, van den hoofdofficier, die een zelfstandig optredend regiment aanvoert, mag terecht ondersteld worden, dat hij op tactisch gebied genoeg ontwikkeld is om geen bindende voorschriften noodig te hebben en dat een voorschrift kan volstaan met het geven van enkele algemeene bepalingen — *Directiven*, zooals de Duitschers ze noemen — maar dit is, helaas, hier niet het geval; terwijl toch het grootste gedeelte in de lucht hangt, zijn andere zaken weer zoo minutieus mogelijk omschreven, getuige de indeeling der beide voorste bataljons, de opgaaf van den afstand van de derde en vierde linie tot de tweede, de kleingeestige wijze, waarop de regeling van het vuur is omschreven, wanneer meer doelen zich gelijktijdig voordoen, enz. Trouwens, het geheele Voorschrift van 1889 huldigt volstrekt niet het beginsel van zelfstandigheid der aanvoerders, ten minste niet op de wijze, zooals dit in het Deutsche *Exerzir-Reglement für die Infanterie* het geval is. Hoe de kapitein zijne compagnie, de majoor zijn bataljon moet aanvoeren, wordt hem van stukje tot beetje voorgeschreven, en ook dezen officieren ontbreekt het niet aan kennis op tactisch gebied. Wel vindt men in het voorschrift vele omissies en tegenstrijdigheden, maar deze zijn meer te wijten aan de redactie dan aan de zucht om ook nog iets aan het initiatief der onderbevelhebbers over te laten.

Waarschijnlijk is het ook aan de groote onduidelijkheid van het reglement te wijten, dat men bij manoeuvres, gevechtsexercitiën en dergelijke, waarbij eenige bataljons in het gevecht worden gebracht, zoo dikwijls de fout ziet

begaan, dat het voorgeschrevene in de 1ste alinea van § 132, nl. de opmarsch van het regiment in drie of vier liniën, wordt nagelaten en men dus uit de marschcolonne rechtstreeks tot den aanval overgaat, waardoor zoo dikwijls datgene geschiedt, waartegen het Duitsche reglement zoo ernstig waarschuwt, namelijk dat het te zelfstandig optreden der onderbevelhebbers bij een aanval, waarbij van een te voren opgemaakt plan wordt uitgegaan, oorzaak is dat de ontwikkeling tot het gevecht dit in *die Bahnen des Zufalls hineinreisst*. Alleen bij ontmoetingsgevechten is de rechtstreeksche ontwikkeling uit de marschcolonne tot het gevecht toegestaan.

Wij willen een poging wagen, om in de volgende bladzijden een schets te geven van de ontwikkeling van het regiment tot den aanval, in de onderstelling dat noch aanvaller, noch verdediger over artillerie kan beschikken, zoodat eerst op \pm 1200 M. van de vijandelijke stelling de gevechtsformatie moet worden aangenomen (§ 163, 3de alinea), dat verder de vijandelijke stelling niet door veiligheidstroepen van het regiment, maar door andere troepen, bijv. cavalerie, is verkend geworden, dat het terrein, waarover de aanval geschiedt, over het algemeen open is en op de flanken niet is aangeleund, en eindelijk, dat van den verdediger geen tegenaanvallen op groote schaal op de flank zijn te verwachten. In de fig. 1 tot 12 (pl. V en VI) hebben wij de verschillende phasen, die het regiment achtereenvolgens zal aannemen, geschetst. Bij de geheele studie hielden wij ons zooveel mogelijk aan het Nederlandsche reglement en lieten wij dus alle beschouwingen, in leerboeken en buitenlandsche reglementen voorkomende, achterwege; voor de niet in § 132 opgegeven afstanden hielden wij ons aan de »Wenken omtrent gevechtsexerceeren en gevechtsleiding,» meer bepaaldelijk aan § 163 van het voorschrift. Mochten wij naar de meening van meer bevoegden in onze opvatting falen, dan houden wij ons aanbevolen voor terechtwijzing; het doel van dit schrijven is hoofdzakelijk door wrijving van gedachten eenig licht te verspreiden over een gedeelte van ons voorschrift, dat velen zeer duister voorkomt en dat toch evengoed door de officieren in subalterne rangen dient gekend te worden, aangezien zij ook bestemd zijn, een gedeelte van het geheel onder de hier vermelde omstandigheden aan te voeren. Misschien trekken onze collega's van de veldartillerie bij hunne tactische oefeningen te Oldebroek ook nog eenig nut uit deze studie.

Reeds dadelijk doet zich de vraag voor, wat men onder het aannemen der gevechtsformatie verstaat (§ 163, 3de alinea). Bedoelt men hiermede den opmarsch in drie of vier liniën of is deze reeds te voren geschied en worden nu reeds deelen van de compagnieën der voorste linie in groepen opgelost? Wij gelooven, ook op grond van § 130, 2de alinea, het eerste, maar dan is het wel eenigszins vreemd dat in de meergenoemde § 163, waar voor de achtereenvolgende handelingen der tirailleurlinie nauwkeurig de afstanden zijn aangegeven, niet wordt gesproken over het oplossen in groepen.

Wij stellen ons den loop van het gevecht nu als volgt voor: Terwijl het regiment zich nog in de marschcolonne bevindt, zonder afstand tusschen de compagnieën en de bataljons onderling, aangezien eene ontmoeting met den vijand te wachten is (§ 39 Voorschrift Velddienst), signaleeren de vooruitgeschoven veiligheidstroepen de aanwezigheid van den vijand. Terwijl de regimentscommandant naar voren rijdt om diens stelling te verkennen, houdt het hoofd der colonne halt en marcheert het regiment op, als het terrein zijwaarts van den weg het toelaat, in gesloten pelotonscolonne, anders in gesloten sectiecolonne; de afstand tusschen de bataljons gelijk aan de frontbreedte eener afdeeling, vermeerderd met 20 passen (Regimentsschool bladz. 27). Uit deze formatie kan gemakkelijk tot elke andere opstelling en eveneens zonder tijdverlies weder in de marschcolonne worden overgegaan. Besluit de regimentscommandant tot den aanval, dan geeft hij aan de beide voorste bataljons den last, in dubbele colonne op te marcheeren, met 250 M. afstand tusschen de binnenvleugels; aan de beide achterste bataljons om zich achter het midden dezer linie in colonne op te stellen (fig. 1). Zooals straks zal blijken, kan uit deze opstelling het gemakkelijkst tot de volgende formatiën worden overgegaan (1).

De regimentscommandant deelt nu aan de bataljonscommandanten mede, op welke wijze hij den aanval denkt te verrichten. Hij wenscht, geheel overeenkomstig het reglement, de beide voorste bataljons te bestemmen voor de 1ste en 2de linie, het 3de bataljon om later den rechtervleugel der aanvallende linie te verlengen, ten einde een druk op 's vijands linkervleugel uit te oefenen, het 4de bataljon voor reserve. Hij meent op deze wijze geheel overeenkomstig het Voorschrift te handelen, dat zegt, dat het 3de en 4de bataljon gebruikt worden tot ondersteuning der voorste linie of tot beveiliging der flanken (2). Tevens verzoekt hij den commandant der reserve, de vleugels te doen beveiligen door enkele patrouilles; wel spreekt het V. T. bij den aanval alleen van patrouilles, door het soutien af te zenden (§ 106, 8ste alinea), maar waar, zooals ondersteld is, nadering van vijandelijke patrouilles op beide vleugels, dus ook op groote afstanden, mogelijk blijft, zal beveiliging door patrouilles ook in alle stadiën van het gevecht en door alle afdeelingen noodig zijn.

Nadat de verschillende bataljonscommandanten de ontvangen opdracht aan hunne compagniescommandanten hebben medegedeeld en ieder hunner zijne bijzondere opdracht heeft gegeven — zoo mogelijk in tegenwoordigheid van

(1) Deze formatie, die als de rendez-vous-stelling van het regiment beschouwd kan worden, zal niet steeds achter het midden der aanvallende linie, maar gewoonlijk tegenover den vijandelijken vleugel, waarop de hoofdaanval zal geschieden, worden ingenomen. Zijn de veiligheidstroepen er nog niet in geslaagd, de voorposten van den verdediger uit het voorterrein te verdrijven, of is de geschutstrijd nog niet in het voordeel van de aanvallende artillerie — in het algemeen beschouwd — beslist, dan kan het regiment nog geruimen tijd in deze formatie moeten wachten, alvorens zelf tot den aanval over te gaan.

(2) Terloops zij hier opgemerkt dat de laatste zinsnede zeer ongelukkig gekozen is; men beveiligt zich door patrouilles, niet door bataljons.

de anderen, zegt het Duitsche reglement — stellen de beide voorste compagnieën van het 1ste en 2de bataljon zich in beweging tot het vormen der 1ste linie. Deze vier compagnieën marcheeren uit de flank; de hoofden der compagnieën van hetzelfde bataljon behouden den afstand, dien de rechtervleugels hadden, dus ± 35 M. of 50 passen, terwijl de binnenvleugels der bataljons een afstand verkrijgen van $250 + 35 = 285$ M. of bijna 400 passen. Op deze wijze wordt de grondregel, die bij de regeling der marschen van groote troepenafdeelingen geldt: gescheiden marcheeren, vereenigd slag leveren, ook op het gevechtveld toegepast. Naar onze meening toch wordt tegenwoordig de Bataljonsschool hier en daar verkeerd beoefend, door namelijk de compagnieën te veel bijeen te houden. Zeker moet dit geschieden bij den overgang van de eene normaalopstelling in de andere, maar aanzienlijke afstanden in de richting des vijands zullen op het aanvalsterrein noch in massa, noch in colonne of in dubbele colonne worden afgelegd. Steeds zullen daar, evenals de Duitschers in 1870/71 het deden, de compagnieën op eenigen afstand van elkander — volgens onze B. S. op deploymentsafstand of meer — marcheeren, waardoor de verliezen, welke het vijandelijke vuur veroorzaakt, zullen verminderen en het snelst tot de verspreide opstelling kan worden overgegaan.

Daar de afstanden steeds van de voorste linie moeten worden genomen, blijven de 2de en volgende liniën halthouden tot de in § 132 voorgeschreven afstanden van de voorgaande linie zijn verkregen.

Zooals reeds is opgemerkt, is in § 163 niet aangegeven, wanneer de compagnieën uit de voorste linie een gedeelte hunner krachten in groepen moeten oplossen; als regel moet worden aangenomen, dat de compagniescommandanten hunne afdeelingen zoolang mogelijk gesloten houden, dat dus eerst wanneer de vijandelijke projectielen in de nabijheid of in de eerste linie zelve inslaan en het dus te voorzien is, dat de aanvaller zelf spoedig het vuur zal moeten openen, een gedeelte van elke compagnie — onderstellen wij van ieder twee sectiën — in groepen moet worden opgelost, die tevens — zoo noodig — *éclaireurs* op 25 tot 50 M. vooruitzenden (zie fig. 3). Blijven wij in overeenstemming met den geest van § 163, dan moet dit oplossen op circa 1000 M. geschieden; de groepen, die tot vermindering der verliezen en om zich gemakkelijker te bewegen uit de flank marcheeren, gaan op 800 M. tot verspreiden over en blijven, zonder te vuren, tot op 600 M. in den gewonen pas doormarcheeren (fig. 4—6). De frontbreedte der tirailleurlinie bedraagt $4 \times 140 + 3 \times 50 = 710$ pas of 532,5 M.

Is de tirailleurlinie op 700 M. van de vijandelijke stelling gekomen, dan zet zich ook de 2de linie, die nu den voorgeschreven afstand van het soutien heeft gekregen, in beweging. Voorzeker ware het juister geweest, in het voorschrift den afstand tot de tirailleurlinie aan te geven; het soutien toch is geen linie, die zich scherp afteekent, want de afstand tot de tirailleurlinie kan afwisselen tusschen 200 en 50 M., maar bovendien zullen de soutiens

van alle compagnieën zich niet evenver achter de tirailleurlinie bevinden; deze afstand is geheel afhankelijk van de meerdere of mindere bedektheid van het terrein ter plaatse. Juist omdat de tirailleurlinie een meer samenhangend geheel vormt, ware het beter, den afstand tot haar aan te geven.

Onder bedekking van de vooruitgeschoven liniën zal nu de 3de linie zich gereedmaken, hare opdracht te vervullen en daartoe in colonnenlinie opmarcheeren om daarna, om de vroeger aangegeven redenen, den flankmarsch aan te nemen (fig. 5 en 6); de afstand tusschen de binnenvleugels zal dus deploymentsafstand, vermeerderd met de frontbreedte van één peloton, maar verminderd met 6 passen, bedragen. Uit deze formatie kan nu door enkele, weinig samengestelde bewegingen in front opgemarcheerd worden, zoowel op twee als op vier gelederen, terwijl er in het laatste geval genoeg ruimte tusschen de compagnieën blijft om elkander bij het salvovuur niet te hinderen. Want wanneer er mogelijkheid bestaat dat het in § 132 bedoelde gesloten vuur op groote afstanden wordt afgegeven, dan zullen de compagnieën uit de 3de linie daarvoor het meest aangewezen zijn. Of onder dit vuur hetzelfde verstaan wordt als onder het magazijnvuur, omschreven in de 6de tot de 8ste alinea van § 101, is eene vraag, waarop wij gaarne van anderen het antwoord vernamen.

De commandant der 3de linie zal zijne troepen bij voorkeur zoolang mogelijk gesloten houden en den marsch slechts beveiligen door enkele patrouilles in front en op de flanken, misschien gesteund door eene kleine gesloten afdeeling; eerst wanneer de beweging niet meer aan het oog der tegenpartij onttrokken kan worden of wanneer het vijandelijk vuur verliezen begint te veroorzaken, zal deze linie, volgens de regels van het aanvallend gevecht van het zelfstandig optredend bataljon, de verspreide formatie aannemen, slechts met dit onderscheid dat zij op een der vleugels, in dat geval den linker — aan andere troepen is aangeleund, zoodat zoowel soutiens als reserves zich achter den niet aangeleunden rechtervleugel zullen plaatsen.

Omtrent de speciale bestemming der 4de linie zwijgt § 132 geheel. Daar echter elke afdeeling, hetzij zij aanvallend, hetzij zij verdedigend optreedt, eene reserve afzondert, en een van de liniën van het regiment, blijkens § 129, ook als reserve moet optreden, zal hiervoor de 4de linie bestemd worden. Zij blijft met de 3de linie vereenigd, wanneer aan deze geen afzonderlijke opdracht wordt gegeven; is dit, zooals hier, wel het geval, dan volgt de 4de linie achter de 2de op een afstand en in eene formatie, die van omstandigheden afhankelijk is. Stellen wij dezen afstand op 250 M., dan zal zij zich in beweging stellen, zoodra de tirailleurlinie op \pm 500 M. van de vijandelijke stelling is genaderd (1). Te voren zal zij de colonnenlinie

(1) De soutiens hebben den afstand tot de tirailleurlinie reeds met 50 M. verminderd. (§ 106, 6de alinea.)

hebben gevormd, waarna zij op dezelfde wijze als de 3de linie, met gesloten compagnieën uit de flank, voorwaarts gaat. Daar de taak der reserve gedurende den aanval steeds zal zijn, de voorgaande afdeelingen, waar dit noodig is, te steunen en aanvallen op de eigen flanken af te weren, — § 89 van het V. T. zwijgt hierover echter geheel — zal zij bij voorkeur volgen achter dat gedeelte der voorste linie, waar hare ondersteuning het eerst noodig kan wezen, dus hier achter den rechtervleugel (1).

Een oogenblik, voordat de reserve zich in beweging stelt, heeft het regiment zijne grootste diepte, nl. 870 M., bereikt. Gedurende den verderen loop van het gevecht wordt deze diepte aanhoudend minder, tot op het oogenblik, waarop de stormaanval begint, wanneer, zoo er geen gedeelte der reserve tot opname achterblijft, de diepte niet meer bedraagt dan die der, eenige gelederen diepe tirailleurlinie.

Omtrent het verdere verloop van den aanval kunnen wij kort zijn. Op 600 M. is het salvovuur met groepen geopend, dat zoo lang mogelijk wordt volgehouden. Bij het gevechtsexerceeren wordt echter op 400 M. overgegaan tot het tirailleurvuur, waarbij in den beginne het aantal patronen genoemd wordt. Tot 500 M. gaat de linie in haar geheel in den gewonen pas voorwaarts; eerst dan begint het sprongsgewijze voorwaartsgaan, in den beginne met de geheele linie, later — op 400 M. — met afdeelingen. Daar op het oogenblik de infanterie der meeste Europeesche mogendheden bewapend is met een geweer van minimaal kaliber, ware het wenschelijk, voor te schrijven, dat elke plaatsverandering binnen 600 M. van den vijand in den loop pas geschiede.

De commandant der 2de linie doet de soutiens vervangen, naarmate deze zich met de tirailleurlinie vereenigen (fig. 8—10). Toch zal hij dit zoo spaarzaam mogelijk doen, want elke afdeeling, die hij naar voren zendt, is uit zijne hand, m. a. w. aan zijn rechtstreekschen invloed onttrokken; en daar op hem, blijkens § 132, 8ste alinea, ook de verplichting rust, de impulsie te geven tot den stormloop, zal hij trachten, tot dit doel nog een gedeelte der linie achter te houden.

De 3de linie heeft inmiddels den rechtervleugel der tirailleurlinie verlengd en haar voorste linie versterkt, al naarmate zij de vijandelijke stelling meer nadert. De geheele frontbreedte der voorste linie bedraagt nu 850 M. of ongeveer 4 man op den M. — het regiment op 3376 man gerekend — zoodat zij de uitgebreidheid, die een regiment of brigade mag innemen, niet overtreft.

De reserve is ondertusschen, ter vermindering van de diepte, eerst in gesloten sectiecolonne, later in linie opgemarcheerd; zoo de 2de linie langzamerhand geheel in de soutiens is opgegaan, zal het de reserve zijn, die de impulsie

(1) Wij achten deze uitdrukking verkieslijker dan de vrij vage in het voorschrift, waar men leest dat zij daar volgt, waar zij hare — niet omschreven — taak het best kan vervullen.

tot den storm moet geven, en die zich dus, tegenover het aanvalspunt — hier den linkervleugel der vijandelijke stelling — met de samengesmoltene 1ste, 2de en 3de linie vereenigt (fig. 10 en 11), om haar tot den stormaanval mede te slepen (fig. 12). Of hierbij nog een gedeelte wordt achtergehouden tot opname der troepen bij mislukking van den aanval, kan te voren niet worden uitgemaakt. Steeds behoort het streven van den regimentscommandant hierop gericht zijn (1).

Met opzet kozen wij eene eenvoudige, zeker wel de eenvoudigste onderstelling, waarin evenwel, ook aan de hand van ons Voorschrift, tal van wijzigingen gebracht kunnen worden. Ons doel was, de aandacht op de belangrijke § 132 te vestigen; voor eene andere oplossing der vraag houden wij ons beleefd aanbevolen.

A. S. RUSSER.

Kampen, 24 Januari 1891.

DE VETTING VAN DE PATROON N°. 1.

Bij eene invoering van het rookelooze buskruit zal zeker ook dit onderwerp van het tooneel verdwijnen, maar hoe lang duurt dat wellicht nog? En hoeveel duizenden patronen zullen tot dat tijdstip nog aangemaakt moeten worden!

Het is daarom dat wij dit onderwerp ter sprake brengen; vooral omdat de wijze van vetten der nieuwe patroon *niet* in alle opzichten aan de gestelde verwachtingen heeft beantwoord, terwijl wellicht eene geringe wijziging een belangrijk beter resultaat met zich zoude brengen.

Aan de uitwendige vetting, zooals die bij de vroegere patroon N°. 2 werd toegepast, kleefden tal van bezwaren; in de allereerste plaats deed zich het geval voor, dat, indien een patroon viel, zij vooral op warme dagen zooveel zand en vuil aan zich deed hechten, dat de kamer hierdoor aan belangrijke slijtage onderhevig was. En in de tweede plaats gebeurde het meermalen, dat de man, ten einde zijn patroontasch inwendig schoon te houden, voordat hij deze vulde, met een stuk papier of iets anders het vet van de patronen afwreef.

Dit tweede bezwaar kon natuurlijk worden tegengegaan, doch het eerste deed zich des te sterker gevoelen, toen de bak met den aanbrenger aan het geweer bevestigd werd.

(1) In fig. 12 is aangenomen, dat tot dit doel nog één compagnie achterblijft, die thans nog eene stelling op de flank der aanvallende troepen tracht in te nemen.

Eene inwendige vetting was derhalve een zeer gelukkige wijziging. Zoowel de proeven aan de Normaal-Schietschool als het gebruik bij de korpsen hebben echter geleerd, dat de op deze wijze aangebrachte vetting slechts gedeeltelijk aan de gestelde eischen voldoet.

Wel werd beproefd met andere vetsoorten betere resultaten te verkrijgen, doch zonder het gewenschte gevolg.

Bij het schieten naar de schijf neemt men op tien à twintig passen vóór de standplaats des schutters steeds een menigte vetpropjes waar, welke gelijktijdig met den kogel de monding van den loop verlaten hebben.

Zoo zegt de opgave van de Normaal-Schietschool, dat bij het bepalen van trillingshoeken de vetprop tegelijkertijd met den kogel door de op tien M. van den schutter geplaatste schijf ging; ook was de aanlooding iets meer dan bij de oude munitie, terwijl de trefkans hierdoor natuurlijk geringer moest worden.

Hoewel nu natuurlijk wel een gedeelte van de vetmassa in den loop zal achterblijven, kan men toch licht begrijpen, dat genoemd verschijnsel een bepaald nadeel is; te meer nog als men hoort dat de Schietschool er op uit is dit bezwaar op te heffen, door het nemen van proeven met andere vetsoorten. Had men dus een middel, waardoor de inwendige vetting meer tot haar recht kwam, zoo zou men daardoor voorzeker gebaat zijn.

Dit middel nu is waarschijnlijk zeer eenvoudig. Waardoor toch wordt dit niet geheel smelten der vetprop veroorzaakt? Niet door de kwaliteit van het middel, — want de oude patronen leeren ons, dat de temperatuur in den loop ruim voldoende is om de gebezigde vetsoort te doen smelten — maar alleen tengevolge van de omstandigheid, dat het vetpropje te kort in den loop blijft, om de daar heerschende temperatuur aan te nemen.

De hooge gasspanning drukt het schijfje tegen het projectiel aan, beide vormen als 't ware één lichaam en verlaten alzoo gelijktijdig den loop van het geweer. Dit nu zal voorkomen kunnen worden door het vettingsmiddel den vorm van een ring te geven, en het door een perkamentpapieren vormpje van de lading af te scheiden.

Mochten aan de vervaardiging dezer vetringen in het groot onoverkomelijke bezwaren zijn verbonden — hetgeen mij van bevoegde zijde werd medegedeeld — dan zou men eenvoudig kunnen volstaan, met den vetring aan te brengen tusschen twee perkamenten schijfjes, het eene boven de lading, het andere onder het projectiel.

De meerdere ruimte, welke men dan verkreeg door de vervanging van het vilt door perkamentpapier, zou ten goede komen aan de hoogte der vetprop, welke natuurlijk moet toenemen.

Door mij zelf werden dertig patronen met vetring uit de hand vervaardigd; zij bevatten eenzelfde hoeveelheid vet als de patroon N°. 1. Hiermede werd op den afstand van 100 M. van den schietbok een schijfbeeld geschoten.

Nadat het geweer behoorlijk gereinigd en afgekoeld was, werd door

denzelfden schutter op denzelfden afstand en onder volmaakt gelijke omstandigheden een ander schijfbeeld geschoten met hetzelfde aantal ongewijzigde patronen N°. 1.

De uitkomsten waren de volgende :

Na dertig schoten lag het gemiddeld trefpunt bij de patroon N°. 1 op 1,7 dM. hoog en 0,5 dM. links; en bij de »gewijzigde patroon" 0,25 dM. hoog en 0,15 dM. links, zoodat de volstreekte afwijking respectievelijk bedroeg 1,77 dM. voor de patroon N°. 1, en 0,3 dM. voor de »gewijzigde patroon."

Hoewel uit den aard der zaak de trefkans met de »gewijzigde patroon" slechts weinig beter was, dan met de patroon N°. 1, zoo zou waarschijnlijk eene proefneming op grootere schaal en andere afstanden de voordeelen van het gebruik van de patronen met vetringen boven de thans gebezigde patronen N°. 1 aantonen.

Door de hooge gasspanning, welke ook aan de binnenzijde van den vetring hare werking doet gevoelen, wordt de vetmassa in de trekken gedrongen (men denke aan het expansie-stelsel), en hierdoor het bezwaar opgeheven, dat de vetprop tegelijk met den kogel den loop zal verlaten.

Niet alleen dat bovengenoemde proeven een vrij groot verschil opleverden in de afwijkingen, ook bij het reinigen der geweren bleek, dat na de proeven genomen met de patroon N°. 1 het in den loop achtergebleven kruitslijm zeer lastig te verwijderen was, hetgeen niet het geval was bij het schoonmaken van het geweer, nadat er met de »gewijzigde patroon" uit was geschoten.

Moge ook der Nederlandsche infanterie in een niet ver verwijderd tijdstip een nieuw vuurwapen met geheel nieuwe munitie ten deel vallen, — wij zeiden het reeds in den aanvang van dit opstel — het tijdstip waarop het aanmaken van patronen N°. 1 gestaakt wordt, ligt waarschijnlijk nog zeer ver in het verschiet.

Het is om deze reden, dat wij het wagen eene wijziging in de nieuwe vettingswijze voor te stellen, die met geringe moeite op de gebruikelijke munitie toegepast, ongetwijfeld gunstige uitkomsten zal afwerpen.

L. W. J. K. THOMSON.

's-Gravenhage, Maart 1891.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Het Maleisch in de kazerne. Maleische woorden en uitdrukkingen, die in de kazerne tegenover niet-Europeesche militairen te pas komen, gesprekken en taalregels, gevolgd door eene lijst der meest voorkomende woorden en twee aanhangsels, door M. C. VAN ROUVEROY VAN NIEUWAAL, Kapitein der Genietroepen van het O.-I. leger. Breda, P. B. NIEUWENHUIJS. 1891. Prijs f 0,90.

Onder bovenstaanden langen titel is dezer dagen bij den Uitgever P. B. NIEUWENHUIJS te Breda een werkje verschenen, dat, naar het oordeel van den vervaardiger, in eene bepaalde behoefte voorziet. Is dit laatste werkelijk het geval? Wij gelooven van ja. Bekend zijn de vele geschriften, in Nederland en Nederlandsch-Indië over het Maleisch uitgegeven. De meeste lezers van dit Tijdschrift zullen ook gehoord hebben van het belangrijk verschil, dat er bestaat tusschen die taal, zooals zij door de echte Maleiers gesproken wordt, en het zoogenaamd *Laag-Maleisch*, waarvan zich de Europeanen daarginds tegenover Inlanders, Chineezen en Arabieren, en omgekeerd bedienen. Een waar mengmoesje, waaraan, zooals terecht is opgemerkt, wel het Maleisch ten grondslag ligt, maar dat toch eigenlijk geen Maleisch mag worden genoemd. In nog hogere mate geldt dit nu van het ons hier aangeboden »Kazerne-Maleisch,” waarvan de Schrijver zelf verklaart, dat 't het ellendigste Laag-Maleisch van den Archipel is. Maar waarom er zich dan zooveel moeite voor gegeven? Omdat het eenmaal eene in alle indische tangsi's (kazernen) gesproken taal geworden is, die op het oogenblik even goed zijn *raison d'être* heeft als de rest.

Voorzeker, het ware oneindig beter geweest als wij Hollanders ons van meet af er op toegelegd hadden om den tot onzen dienst bereiden Javaan in diens zoo rijke en, zouden wij haast zeggen, voor disciplinaire begrippen als geknipte taal de voor eenen soldaat noodige opleiding te geven. De wederzijdsche verhouding, de geschiktheid van onze inlandsche troepen, alles zou er bij gewonnen hebben. Maar, die kans is verkeken. Het »Kazerne-Maleisch” heeft voor goed zijn plaats veroverd en behoort nu ook als zoodanig te worden geaccepteerd door allen, die geroepen zijn een gedeelte van hun leven in de indische tangsi door te brengen. Tot hiertoe was deze taal nog slechts bij de ter plaatse ingewijden bekend, zoodat van hier nieuw uitgezonden militairen geene gelegenheid hadden zich vóór hunne komst in Indië daarvan op de hoogte te stellen. Wat natuurlijk altijd

een groot gebrek moet zijn geweest en tot allerlei dwaze, zoo niet schadelijke verhoudingen aanleiding zal hebben gegeven. Thans kan dit echter anders worden. Terwijl ongeveer een jaar geleden de Kapitein LAWICK VAN PABST een werkje over het hier besproken Maleisch in het licht gaf, treedt thans een kapitein der genietroepen met eene meer volledige handleiding op, die wij gaarne aanbevelen en in handen wenschen van allen, wier bestemming het is Koningin en Vaderland in gindsche gewesten met den zwaarde te dienen. Het boek is geheel en al voor zelfstudie ingericht en ieder, die er de proef van neemt, zal de ervaring opdoen, dat zulk een taaltje des noods gedurende de reis naar Indië gemakkelijk kan worden aangeleerd. Naast twintig Maleische woorden, die men in gewone omstandigheden zal noodig hebben, staan er tien, waarvan men zich spoedig zal gaan verbeelden, dat men die bij ons thuis ook wel eens heeft gehoord. Ik noem alleen *strap* (voor straf), *kòpral* (korporaal), *poerier*, *sèrsan*, *stamboeknoemer*, *aantree* (aantreden), *diensdoen* (dienstdoen), *reparatie*, *menit* (minuut), *zonder permissie*, *mik* (mikken), enz. Zelfs ons voegwoordje *en* vinden wij herhaaldelijk door *en* aangegeven, hoewel de woordenlijst, een weinig inconsequent, daarvoor het goed Maleische *dan* vermeldt.

Op de laatste bladzijde vindt de gebruiker een lijstje met errata, waarin echter lang niet alle drukfouten zijn opgenomen. Zoo lezen wij nog op bladz. 5 koeloe voor *kaloe*; bladz. 14 kapang voor *kapam*; bladz. 23 toedjoe voor *toedjoeh*; bladz. 25 roemak voor *roemah* en demom voor *demem*; bladz. 31 soeda voor *soedah*; bladz. 33 gadgih voor *gadjih*; bladz. 36 goeting voor *goenting*, enz. Op bladz. 15 is het woordje: *bagitoe* eenmaal uitgevallen. Ook de »taalregels» zullen bij een tweeden druk hier en daar dienen te worden herzien. Het voorbeeld op bladz. 4 *djaga-baik-baik* is niet precies op zijn plaats. Dat de *gebiedende wijze* steeds door achtervoeging van *kan* wordt gevormd, heeft de Schrijver zeker niet bedoeld. Hoe vertaalt hij anders: eet en zwijg! Wat hij op bladz. 5 van het woordje *saja* zegt, is juist; doch hij vergeet er bij te voegen, dat daartegen in de practijk nog al eens gezondigd wordt. Hij doet het zelf op bladz. 39 bij: *ambil posisi kaloe kowé bitjara sama saja* (lees *akoe*). Doch, waartoe meer. Ook ondanks deze kleine misgrepen herhalen wij gaarne onze verklaring, dat wij dit werkje met genoegen aanbevelen. Bolih kassi banjaq goena sama toewan-toewan opsir en poerir en sèrsan en kòpral en djoega sama itoe soldadoe jang maoe tèkèn poer itoe Oost.

v. E.

Breda, April 1891.

De organisatie onzer levende strijdkrachten, door A. J. DE KOFF, oud-Kolonel. Amersfoort, J. VALKHOFF. 1891. Prijs f 0,60.

Deze Schrijver is minder tevreden met de wet en vooral niet met de daarmede samenhangende organisatie. Volgens hem wordt, bij een vrij zwaren druk op de bevolking, de geoefendheid aan de getalsterkte opgeofferd en bovendien niet voldoende gezorgd voor de organisatie der reserve en depots; de geoefendheid der depottroepen, uit de ingelijfd en voor verkorte oefening te formeeren, is te gering; de cavalerie en artillerie zijn te zwak.

Ook het stelsel-SEYFFARDT wordt door Schr. bestreden.

Voorts biedt hij een nieuwe organisatie aan, waarbij hij tracht aan de bovenvermelde bedenkingen tegemoet te komen en die zich o. a. hierdoor kenmerkt,

dat hij het aantal vrijwilligers bij de infanterie en vestingartillerie aanzienlijk wil uitbreiden. Daarvoor wil hij dan echter — natuurlijk om de verhooging van uitgaven, welke uit die uitbreiding voortvloeit, te bestrijden — de verlengde oefening van het *blijvend gedeelte* der dienstplichtigen prijsgeven. Of dan ten slotte het gemiddeld gehalte van het geheel veel aan geoefendheid zal winnen, mag worden betwijfeld, daargelaten dat wij aan de mogelijkheid 10.000 vrijwilligers — behalve nog al het kader — aan te werven en compleet te houden, voorshands niet gelooven.

Ons bestek laat niet toe de organisatie des Schr.'s hier in details te bespreken. Wij kunnen echter niet nalaten te verklaren, dat wij het zeer betreuren, dat de Schr. bijna uitsluitend nadruk legt op tekortkomingen, die de wet volgens hem bezit, maar hij in 't geheel geen oog schijnt te hebben gehad voor de groote verbetering in den toestand onzer levende strijdkrachten, die door het tot standkomen der wet zou worden verkregen, en de aanzienlijke vermeerdering aan weerkracht, die zij aan de natie belooft.

Eenige beschouwingen over het ontwerp van wet tot regeling van den krijgsveld en over den persoonlijken dienstplicht, door F. H. USENER, gepensionneerd Luitenant-Kolonel der Artillerie. 's-Gravenhage, GEBR. BELINFANTE. 1891. Prijs f 0,50.

Deze brochure bevat in de eerste plaats een beknopt uittreksel van de wet. Na al hetgeen over die wet al gesproken en geschreven is, had dit gedeelte — dunkt ons — gemist kunnen worden; temeer, omdat het de wijzigingen niet vermeldt, die de Regeering na het overleg met de Commissie van voorbereiding in het wetsontwerp heeft gebracht. De Schrijver bepleit voorts uitvoerig den persoonlijken dienstplicht en geeft daarna eenige opmerkingen over sommige hoofdpunten der wet. Ofschoon de Schrijver enkele wijzigingen wenscht, is de strekking van het geschrift in hoofdzaak zeer waardeerd voor het wetsvoorstel. Ter vergelijking omtrent sommige punten is een uittreksel van de Fransche militaire wet van 16 Juli 1889 toegevoegd.

Breda, April 1891.

De organisatie van de krijgsveld, door A. J. DE KOFFER, Luitenant-Kolonel der Artillerie, 's-Gravenhage, 1891. Prijs f 0,50.

Deze Schrijver is minder tevreden met de wet en vooral niet met de daarmede samenhangende organisatie. Volgens hem wordt bij een vrij zwakke druk op de bevolking, de behoefte aan de krijgsveld opgevoerd en bovendien niet voldoende bezorgd voor de organisatie der troepen en depeesch; de goedheid der depeesch, die de ingehouden voor verkorte oefening te bereiken, is te gering; de cavalerie en artillerie zijn te zwak. Ook het stelsel van de krijgsveld wordt door Schr. bestreden. Voorts biedt hij een nieuw organisatie aan, waarbij hij tracht aan de bovengenoemde behoeften tegemoet te komen en die zich o. a. hiërarchisch kenmerkt.